

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

кафедра загальної психології та психології розвитку особистості

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: «Вплив характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій»

«The influence of characterological features of an individual on his attitude towards the body and body modifications»

Виконала: здобувачка денної форми навчання
спеціальності 053 Психологія
Освітня програма «Психологія»
Козинець Валерія Ігорівна

Керівник канд. психол. наук, доц. Артюхіна Н.В.

Рецензент канд. психол. наук, доц. Дементьєва К.Г.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 7 від 12 червня 2023 р.

Завідувач кафедри
Кіреєва З.О.

_____ (підпис)

Захищено на засіданні ЕК
протокол № __ від _____ 202_ р.

Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

_____ (підпис)

Одеса – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ ХАРАКТЕРОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА ЇЇ СТАВЛЕННЯ ДО ТІЛА ТА ТІЛЕСНИХ МОДИФІКАЦІЙ.....	7
1.1. Тілесні модифікації (шрамування, пірсинг, тату) як культурний феномен в історії людства	7
1.2. Самооцінка особистості, тіло та тілесні модифікації як культурно- психологічний феномен.....	14
1.3. Тип особистості та його вплив на ставлення до тіла та тілесних модифікацій.....	23
Висновки до першого розділу	29
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ХАРАКТЕРОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА ЇЇ СТАВЛЕННЯ ДО ТІЛА ТА ТІЛЕСНИХ МОДИФІКАЦІЙ	31
2.1. Обґрунтування обраних методик та опис процедури дослідження.....	31
2.2. Дослідження самооцінки респондентів за методикою С.А. Будассі.....	38
2.3. Дослідження самоставлення респондентів за методикою С.Р. Пантилєєва та В.В. Століна.....	42
2.4. Дослідження типу особистості за методикою «Акцент 2-90» Шмішека- Мюллера, адаптація М.І. Вігдорчика.....	46
2.5. Кількісний та якісний аналіз отриманих результатів дослідження	51
Висновки до другого розділу	67
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	76
ДОДАТОК А	81

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема дослідження впливу характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій є досить актуальною на даний момент. Починаючи з первісних часів, існують різноманітні практики дослідження власного тіла, тілесності та світу навколо за рахунок тілесних модифікацій.

Тілесні модифікації представляють собою зміни первинного вигляду тіла за допомогою фізичного втручання. До них традиційно відносять шрамування, пірсинг і татуювання. Упродовж багатьох років людської історії тілесні модифікації були частиною різноманітних етнічних культур, тим самим впливаючи і на окремі характерологічні особливості людей. Найбільш цікавим, з нашої точки зору, є татуювання, як один з феноменів Давніх часів, який отримав нове життя в світовій культурі і культурі сучасності. Татуювання було не тільки одним з первісних видів мистецтв, воно часто мало і ритуальний характер, і було свідченням належності до певної соціальної групи, при цьому формуючи і власну ідентичність людини.

У сучасному світі все частіше постають питання по те, як тілесні модифікації відбивають характерологічні особливості особистості, або чи можна зв'язати певні модифікації тіла з типом особистості та самооцінкою? У деяких дослідженнях було продемонстровано, що татуювання можуть бути пов'язані зі змінами у самооцінці. У глобальному сенсі, поняття самооцінки має відношення до того, як людина оцінює саму себе, в тому числі і власне тіло, тому тілесні модифікації також мають вплив на самоцінність людини. Було виявлено зв'язок між зображеннями на тілі жінок та їх зіставленням себе ідеалам, прийнятих у суспільстві, що безумовно відображає і зв'язок тату з самооцінкою молодих жінок (S. Kertzman). Це та інші дослідження було проаналізовано в даній роботі. Також тілесні модифікації, які є частинами тілесного образу «Я», можуть стати одним з проявів типу особистості людини. Так на зв'язок татуювань із типом особистості звернув увагу відомий психіатр А.Є. Лічко. Він писав, що в огляді підлітків епілептоїдного типу нерідко впадає

у вічі велика кількість татуювань, як символічних, що відбивають реакції емансипації, групування та інших, і просто прикрашають тіло. Зв'язок типу особистості з тілесними модифікаціями продемонстровано і в інших дослідженнях.

Як соціальний феномен, тілесні модифікації вивчались в рамках соціо-антропологічних досліджень, наприклад в роботах Ч. Ломброзо, Е. Реклю, М.Б. Медникової. Згодом проблематика татуювання, як одного з проявів тілесно образу «Я», увійшла до сфери наукових інтересів і стала основою для робіт сучасників: Н.В. Артюхіної, Дж. Раша, Brittany M. Hill, S.M. Ogletree, К.М. McCay, Janney K., Kertzman S., Saleh N. та інших. Дослідження тілесних модифікацій поширюються кожного року. Але недостатньо дослідженими є питання впливу характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій. Саме цим питанням присвячене наше теоретико-емпіричне дослідження.

Мета дослідження – теоретично визначити та емпірично дослідити вплив характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій.

Для досягнення поставленої мети дослідження визначені наступні **задачі**:

1. Провести теоретичний аналіз наукової літератури на предмет впливу характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій.

2. Емпірично визначити характерологічні особливості людей з тілесними модифікаціями.

3. Встановити взаємозв'язок між наявністю тілесних модифікацій, типом особистості та самооцінкою.

Об'єкт дослідження – тілесні модифікації як культурно-історичний та культурно-психологічний феномен.

Предмет дослідження – вплив характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій.

Методи дослідження: Для забезпечення об'єктивності й системності дослідження та з метою вирішення поставлених дослідницьких задач у роботі була використана низка методів, а саме: теоретико-методологічний аналіз, систематизація та узагальнення психологічних даних за проблемою дослідження, психодіагностичні методи та методи математичної статистики обробки даних.

До психодіагностичного комплексу увійшли наступні **методики:**

1. Методика дослідження самооцінки, автор С.А. Будассі;
2. Методика дослідження самоставлення, автори С.Р. Панталеєв і В.В. Столін;
3. Методика дослідження типу особистості «Акцент 2-90» Шмішека-Мюллера, адаптація М.І. Вігдорчика.
4. Авторська анкета з 15 відкритими питаннями для більш глибокого аналізу ставлення респондентів до тілесних модифікацій.

Опис вибірки: 50 респондентів від 20 до 25 років, з них 25 людей з тілесними модифікаціями та 25 людей без тілесних модифікацій, 11 чоловіків та 39 жінок.

База проведення емпіричного дослідження: дослідження проведено в онлайн-форматі за допомогою застосунку GoogleForms.

Практична значущість дослідження полягає у тому, що ми отримали нові фактичні дані, якими може бути поповнена база теоретичних і емпіричних знань в області вивчення впливу характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій. Також результати дослідження можуть бути використані у поглибленому вивченні феномену тілесності і в області тілесно-орієнтованої терапії. Робота виконана в рамках наукової тематики кафедри «Психологічні ресурси особистості в умовах викликів сьогодення» (0123U102605).

Апробація роботи: участь у 78-й студентській конференції, підсекція «Психологія» (1-3 червня 2022р.) з публікацією тез:

Матеріали до 78-ї студентської наукової конференції. Секція М34 «Факультету психології та соціальної роботи». Підсекції, «Психологія», «Соціальна робота та соціальні теорії» 1-3 червня 2022 р. Одеса: Видавництво «Друк Південь», 2022. - 264 с.

Структура роботи: робота складається з вступу, двох розділів (в першому розділі три глави, в другому розділі сім глав), загальних висновків та списку використаних джерел. Зазначено 15 таблиць. Загальний об'єм роботи – 82 сторінки, у списку джерел – 44 позиції.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПИТАННЯ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ТІЛЕСНИМИ МОДИФІКАЦІЯМИ, САМООЦІНКОЮ ТА ТИПОМ ОСОБИСТОСТІ

1.1. Тілесні модифікації (шрамування, пірсинг, тату) як культурний феномен в історії людства

Тілесні модифікації представляють собою зміни первинного вигляду тіла за допомогою фізичного втручання. До них традиційно відносять шрамування, пірсинг і татуювання. Ці модифікації мають різні технології, зокрема шрамування відбувається за допомогою спеціальних лез, пірсинг полягає в проколюванні ділянок тіла з метою фіксації прикрас в утворених каналах, а татуювання передбачає ін'єкції фарби в глибину шкіри. Термін «тату» виник, за однією версією, від полінезійського слова «татау», що означає «малювати», що було введено географом Джеймсом Куком, і за іншою версією, від тайтянських слів «та» - «зображення», «ату» - «дух». Велика кількість людей визначає пірсинг і татуювання чимось дуже сучасним і молодіжним. Насправді, історія тілесних модифікацій починається приблизно в епоху Льодовикового періоду. «Крижана людина», яка ймовірно померла близько 3200 року до н.е., і була знайдена мандрівниками в Тірольських Альпах в льодовиках в 1991 році, мала загалом 58 татуювань. Аналіз модифікацій свідчить про те, що їх наносили з медичними цілями, і, можливо, на акупунктурних точках для полегшення болю або для підвищення витривалості особи. Існування тату до цього часу можна досліджувати лише гіпотетично, хоча свідчення (можливі інструменти для нанесення модифікацій) ведуть дослідників ще до кордонів верхнього палеоліту. Практика навмисної зміни тіла, ймовірно, існувала й раніше [35, с.29].

Первісна людина застосовувала мистецтво не лише для прикраси навколишнього середовища, але і до своєї власної персони. Існували племена, які не носили одяг, але не зустрічалися племена, які б не прикрашали своє тіло. Французький вчений-історик Елізе Реклю писав, що мотивація прикрашати тіло вже тоді могла відрізнятись. Одні племена використовували зображення

на тілі, щоб показати свою приналежність одній спільноті, або положення в сім'ї, як у японських народів [19, с.227]. Іноді тілесні модифікації ставали демонстрацією подвигу, наприклад, шрамування у вигляді переможеної тварини, але і прості візерунки ставали знаком мужності і сили їх носія. Також іноді вони мали ритуальний характер: члени родини зображували певний символ на згадку про втрату одного з них, щоб нібито бути з ним хоча б однією частиною свого тіла або продемонструвати свою скорботу богам. Серед європейських народів, зокрема слов'ян, татуювання було поширене саме як метод прикраси свого тіла.

Вчений також припускав, що тату почали свій швидкий розвиток саме на островах Океанії через комфортні умови існування племен, які дали їм можливість витрачати менше ресурсів на виживання і більше вільного часу на мистецтво. Таким чином, люди, живучі удосталь фруктів у теплом кліматі, могли менше турбуватися про те, як їм пережити ніч і чим харчуватися, вивчаючи процес прикрашання свого тіла замість полювання чи пошуку надійного даху. Але згодом навіть більш суворі умови у племенах інших кутків світу не стали перешкодою для поширення тату-мистецтва. Саме в таких умовах, де людині було необхідно проявляти силу і витривалість, тату почало розглядатися з іншим символізмом [19, с.224].

Дж. Раш досліджує татуювання і шрамування як ідентифікаційний маркер для полювальників, як відмітка особистої доблесті або здатності до ризику людини. Так само, як ашельська сокира втілювала владу хижаків-полювальників, так і будь-які шрами або тату могли служити подібній меті, а саме мати затверджений традицією символ сили. Сокира, як символ мужності і витривалості, могла загубитися чи зламатися, а тату залишалося навечно. Людина з великою кількістю тату і шрамів одразу викликала повагу і розглядалась як верхній прошарок ієрархії в племені.

Згодом в первісних цивілізаціях тілесні модифікації отримували ще більше різноманітного символізму. Татуювання, пірсинг і шрамування були досить розповсюдженні в Стародавньому Єгипті. Наприклад, однією з мумій,

що добре зберіглася, є Амунет, жриця богині Хатхор у Фівах (20160 - 1994 до н.е.). Хатхор символізувала космічну матір, що дала народження всьому житті на Землі. Тому татуювання на руках, під пупком і на стегнах її жриці Амунет розглядаються як символи початку життя, родючості, сексуальності і кінця життя, смерті. На багатьох єгипетських статуетках, наприклад, на фігурці неолітичної богині Свині, зображено ті ж самі символи, що й на тілі жриці. Ми не можемо бути впевнені в трактовці цих тату, однак більшість дослідників підтримають ідею символізму сексуальності, бо для єгиптян сексуальність означало продовження роду і вічне життя [35, с.24]. Пірсинг в Єгипті був символом приналежності до родини фараона. Проколоти пупок міг виключно фараон, і всіх, хто наважувався копіювати правителя, страчували.

Ацтеки також були одержимі пірсингом і кровопусканням. Досліджено, що як вид покарання, батьки пронизували колючками рослин тіла своїх дітей. Біль від таких модифікацій був соціально прийнятний, і його задача була навчити людей підтримувати громадський порядок. Племена майя також наносили собі шрамування при жертвоприношенні для відчуття загального болю в усіх учасників ритуалу [19, с.226]. В цьому полягає каральна сторона тілесних модифікацій, люди використовували їх в ім'я богам, держави, як символ комунікації між тілом людини і чимось духовним.

Греки та римляни використовували татуювання для вказівки статусу або членства в клані (раб, вільна людина, член партії тощо), а також для релігійних, містичних, духовних цілей (поклоніння предкам, ритуали, цілительство). Люди об'єднувались навколо спеціальних символів, які представляють владу – особисту, територіальну, політичну, духовну. Однак з розвитком філософської ідеї калакагатії, що передбачала єдність духовної краси і чистоти краси тіла, популярність тату почала зменшуватись. Згодом греки розглядали тату вже більше як символ рабства, як тавро на тілі залежної, невільної людини [32].

Слов'яни, які населяли території сучасної України, також не оминули мистецтво малюнків на тілі. Найпершою згадкою про татуювання серед

русичів та слов'ян є опис від іракського мандрівника та дипломата Ахмеда Ібн-Фадлана, що датується ХХ століттям. Від писав, що тіла багатьох людей прикрашали візерунки, і вони були не тільки прикрасою, але й знаком захисту. Часто це були малюнки рун або символи богів. Одним з доказів цього можна вважати знайдену на Алтаї мумію дівчини. «Алтайська принцеса Укока», як назвали її дослідники, мала на своєму тілі безліч татувань [35, с.30]. Пірсинг був більше поширений серед кочових племен, наприклад, монголів, де прикраса в крилі носа вважалась знаком правителя.

Серед українського козацтва також була розповсюджена тогочасна ідея пірсингу. Роздивляючись багато художніх надбань, ми можемо звернути увагу на наявність сережок, які частіше мали форму півмісяця. Ці модифікації малий важливий символізм: прикраса в лівому вусі передбачала те, що козак – єдиний син у матері, а в правому – те, що козак є останнім чоловіком роду. Якщо козак мав обидві сережки, це означало, що він – одна дитина в роду, і зазвичай такого чоловіка треба берегти під час боїв. Також, козаки використовували ці прикраси в практичному руслі: перед тим, як пити воду з невідомого джерела, вони опускали сережку у ємкість з водою, бо срібло, з якого вироблялась прикраса, могло знезаразити воду. Інколи срібна сережка ставала еквівалентом запасної валюти. Якщо козак помер під час бою, його прикраса продавалась, а на ці кошти облаштовували похорон [5].

З поширенням різноманітних релігійних вірувань в Європі почався розквіт теоцентризму. Ця філософська концепція, в центрі якої лежить розуміння Бога як абсолюта, як джерела існування, надала нове значення людському тілу. Тату не схвалювалися ще у Старому Завіті: «Заради померлого не робіть нарізів на вашому тілі і не наколюйте на собі письмена», а в 787 році папа Адріан I наклав категоричну заборону на язичницький звичай татування [35, с.46]. Непослух наказів церкви в ті часи призводили до жорстоких тортурів. Первинним для людей ставав їх духовний початок, а тіло розглядалося як тлінна гріховна оболонка, тому традиція тату в Європі зійшла нанівець майже на тисячоліття. Приблизно таке саме ставлення до малюнків

на шкірі і в ісламі, тому з VII століття від татуювань відмовився і мусульманський світ, де заборона на тату діє і сьогодні.

В 1771 році Джеймс Кук привіз з Таїті в Англію полінезійця з малюнками на всьому тілі, а з ним і слово «тату» [1]. Це викликало першу хвилю інтересу до татуювань, але для масштабної популяризації все ще було зарано. Лише на межі XIX-XX ст. тату поступово ставало захопленням для аристократії. В 1881 році принц Уельський під час візиту до Японії зробив собі татуювання дракона, і після того, як про це дізнались журналісти, інтерес до тату серед придворних людей значно виріс. Далі тату з Японії привезла на собі і російська аристократія, включаючи Миколу II.

Але широкої популяризації серед звичайних людей тілесні модифікації досягли після 60-х років XX ст., коли почали зароджуватись контркультурні молодіжні рухи. Однією з частин субкультури хіпі стало татуювання знаку миру, яке прихильники робили в знак протесту війні у В'єтнамі. В 1970 році майстер Лайл Таттл зробив тату-браслет на зап'ясті відомої рок-співачки Дженіс Джоплін, фото якого потрапило на обкладинку Rolling Stone. Популяриність татуювання серед молоді стало масовою. Малюнки на тілі стали символом нонконформізму, антиурядового настрою та одним з атрибутів панк-середовища [35, с.89]. А після того, як в 1981 році почав працювати телеканал MTV, який демонстрував кліпи татуюваних Mötley Crüe, Black Sabbath, Guns`N`Roses, тату в західному світі рушило з неформальних кіл у масову культуру.

Так татуювання поступово ставало однією з модних тенденцій і ознакою певних субкультур, в тому числі і кримінальних. Згодом тюремне татуювання навіть стало базовим атрибутом традицій злочинного світу, чим змінило вектор розвитку цього виду мистецтва в зовсім іншу сторону. Цікавим є те, що однією ж основних причин поширення тату у в'язницях стала заборона носіння натільних хрестів. Замість них карні злочинці, здебільшого люди віруючі, стали татуювати хрести на шкірі. За роки радянської влади традиція злочинського татуювання сильно розвинулась: за малюнками можна було

простежити весь життєвий шлях злочинця: де народився, за що був покараний, особливості його характеру, звички. Можна сказати, що це стало окремим видом комунікації людей кримінального світу, окрема мова, де сенс передавався за допомогою малюнків на тілі [22].

Але тілесні модифікації продовжили своє розповсюдження також і в широкому колі звичайних людей у вигляді самовираження і творчості. Зараз тату, пірсинг і шрамування стали окремою індустрією, яка розвивається з кожним роком, а попит на неї росте щодня. Пірсинг вух взагалі став досить звичним ділом для багатьох культур світу. За статистичними даними у кожного третього американця є татування, а у більшості з них – не одне.

Тілесні модифікації навряд чи стали би таким масовим феноменом, якщо вони би не торкалися частини несвідомого в психіці людини протягом всієї історії. Татування є фізичною реалізацією несвідомої психічної діяльності, практикою розміщення символічного зображення на тілі, яке має певний архетиповий сенс. Подібно до образів сновидінь, татування виражають значення на рівні історичних, символічних та міфологічних асоціацій, які можуть бути зрозумілими в контексті внутрішньої динаміки людини. Кожну модифікацію слід розглядати індивідуально, аналізуючи при цьому досвід самої людини, яка нанесла собі певний малюнок або зробила прокол. Важлива ще й сама мотивація нанесення татування, тому що при цьому символізм також може дещо змінюватись. Символізм можна знайти не тільки у сюжеті татування, а й у місці, на якому воно було нанесено. В історії можна побачити, як у різні періоди сам сюжет татування відображає одні і ті ж самі архетипи: маскулінні архетипи (захисника, вождя, правителя) з великою кількістю шрамів або знаком правління в певному роді, або фемінні архетипи (матері, продовжувачки роду) з увагою на жіночність, сексуальність і фертильність.

Більшість тілесних модифікацій відбивають єдиний сенс: вони покликані захищати свого носія. Захищати шляхом демонстрації його приналежності якомусь сильному роду (тату із знаком сім'ї або пірсинг,

притаманний одній родині), шляхом комунікації з богами (руни та візерунки), шляхом показу власного авторитету чи нонконформізму з підтекстом «Не підходь, я сильний, і нічого не боюся». Ця архетиповість і бажання мати захист, який можна відчувати не тільки інтуїтивно, а й бачити його прояви на власному тілі, проглядаються у всіх тілесних модифікаціях. Цікавим також є те, що подібний символізм залишається у людей ще з часів міфологічного мислення. Міфологічне мислення – це картина світу, де нам все доступно для розуміння. Це стан свідомості, коли ми не ставимо питання світові навколо нас і живемо з готовим набором відповідей про нього. А тоді, коли під питанням стає відчуття нашої безпеки та захищеності, саме архетиповий знак, татуювання, шрамування або пірсинг, яке не просто вимовлено, як слово, а було фізично нанесене на наше тіло через тимчасове ритуальне відчуття болю, дає нам стійкіше розуміння – ми під захистом.

Досить цікавим є взаємозв'язок тату і болю. Його можна розглядати як певну ритуальну «домовленість» людини з вищими силами, ніби для того, аби відчувати захищеність і жити в спокої, необхідно спочатку витримати біль. В цьому теж спостерігається певна архетиповість. Такі ритуали були досліджені Арнольдом ван Геннетом, і були названі «rites de passage», що перекладається як «обряди проходження». В сучасній науковій літературі більш популярним є термін «ритуали ініціації» [29]. У фольклорі багатьох культур світу людина до свого життя перебувала в іншому стані, наприклад, у землі, і мала пройти через важкий процес пологів, аби народитися. У первісних народів центральним було значення повноліття, прийняття в соціальну групу дорослих, тобто такий самий перехід з одного стану ідентичності в інший. Вчений дослідив, що у всіх культур світу присутня ідея, що саме біль дає людині перейти на інший рівень розвитку: розтин пуповини, обрізання крайньої плоті, нанесення певного татуювання, шрамування або пірсингу і т.д. Біль супроводжує розвиток, зміни ідентичності, шлях вперед, і аби перейти на наступний ступінь розвитку, необхідно подолати певну кризу, в тому числі і фізичну. Так само татуювання зможе надати людині відчуття захисту і впливати на його ідентифікацію, якщо

буде нанесене з ритуальним болем. Можна припустити, що саме біль є одним з аспектів, які надають ще більшої архетиповості татуюванням як культурним явищам.

Саме через таку глибину символізму і архетиповості тілесні модифікації зберегли свою популярність в усьому світу, продовжуючи своє поширення як культурний феномен, і тому вони мають незаперечний зв'язок не тільки з фізичним здоров'ям, але і з психічними особливостями особистості, як носія певної культури, в тому числі з самооцінкою і саме типом особистості.

1.2. Самооцінка особистості, тіло та тілесні модифікації як культурно-психологічний феномен

Розглядаючи тілесні модифікації як соціальну і культурну практику трансформації тіла через соціально санкціоновані пошкодження шкіри для відчуття власної захищеності, ми пов'язуємо готовність до модифікацій з особистісними параметрами, а саме з самооцінкою та типом особистості, до якого належать стійкі особистісні прояви.

Дослідження науковців, які розглядали проблематику зв'язку тілесних модифікацій з самооцінкою, досить неоднозначні. Це пов'язано з декількома причинами: по-перше, дана проблема ще не є детально вивченою з теоретичної точки зору, і тілесні модифікації увійшли в сферу наукових інтересів не так давно; по-друге, подібні дослідження потребують глибокого аналізу і досить велику вибірку для систематизування різних мотивів різних видів тілесних модифікацій, по-третє, що випливає з другого пункту, дослідження тілесних модифікацій потребує окремого вивчення кожних з модифікацій за категоріями, тобто вибірка людей, які мають пірсинг ймовірно має бути вивчена окремо від людей, які мають татуювання. Валідність конкретизованих досліджень зазвичай вище, ніж у змішаних вибірках. Також треба звернути увагу на четверту причину: багато досліджень не вивчають пряму кореляцію тілесних модифікацій саме з самооцінкою. Тобто, дослідження частіше

визначають загальні риси людей з татуюванням і їх різницю від людей без модифікацій, і зазвичай пошук зв'язку саме з самооцінкою не є основною із задач, яку ставили перед собою науковці.

Перед аналізом взаємозв'язку тілесних модифікацій з самооцінкою була поставлена наступна гіпотеза: у людей з тілесними модифікаціями самооцінка має лабільний характер, що пов'язано з процесом розвитку функціонування Супер-Его та бажанням мати контроль над власним тілом. Іншою причиною також може бути аутоагресія. Супер-Его як компонент психіки людини, який відповідає за контроль над імпульсами Ід в психоаналітичній концепції, відбивається у відповідальності людини слідувати соціальним нормам і формується за допомогою батьківських, соціальних, культурних, релігійних та інших настанов. Цей компонент можна вважати повністю сформованим тоді, коли людина може самостійно контролювати себе, коли батьківський контроль замінюється самоконтролем. Тому татуювання, з одного боку, може мати функцію демонстрації контролю над власним тілом, сепарації та самостійного прийняття серйозних рішень щодо самого себе і свого тіла. З іншого боку, тілесні модифікації можна вважати соціально прийнятним способом аутоагресії. Нанесення собі ушкоджень не ухвалюється в суспільстві, але татуювання, результатом якого стає не просто травма шкіри, а естетично привабливий малюнок, сприймається більше як прикраса тіла, ніж акт агресії. Для підтвердження чи спростування цієї гіпотези необхідно роздивитись всі можливі мотивації нанесення тілесних модифікацій у різних вибірках та проаналізувати дослідження з подібною проблематикою.

Для проведення теоретичного дослідження взаємозв'язку тілесних модифікацій з самооцінкою як культурно-психологічного феномену було використано роботи наступних науковців: Н.В. Артюхіної, Ю.Г. Касперович, М.І. Мар'їна, К.Ф. Новгородової, М.С. Федченко, П. Фішерової, Anna J. Pajor, Brittany M. Hill, S.M. Ogletree, McCay K.M., Kertzman S., Neuhaus C., Rtika Singh, Sangeeta Arya Tanwar, Novgorodova E. та ін. Всі дослідження можна вважати сучасними, бо були проведені з 2014 по 2020 роки.

Для початку аналізу даної проблематики слід роздивитися роботи, які розглядали відмінності психологічних особливостей людей з тілесними модифікаціями і людей без них. Це дає можливість позначити основні закономірності психічного розвитку людей, що мають татуювання та пірсинг, знайти їх основні відмінності від респондентів без модифікацій, і тим самим ближче підійти до питання кореляції саме з самооцінкою людини.

М.В. Смірнова, М.І. Мар'їн, Ю.Г. Касперович і М.В. Пастухова, робота яких проаналізована в методичних рекомендаціях Л. Анищенко і Т.Молочко по первенції суїцидальної поведінки підлітків, досліджували особистісні особливості студентів 18-20 років з тілесними модифікаціями за допомогою тестування агресивності Басса-Даркі, тесту сенсожиттєвих орієнтацій Д.О. Леонтьєва, методики дослідження самоствавлення В.В. Століна, проективної методики Сонді та методики діагностування домінуючої стратегії психологічного захисту В.Б. Бойко [18]. Вибірка становила 50 студентів, 25 з котрих мали тілесні модифікації і інші 25 – ні. Висновки дослідження показали, що для респондентів з модифікаціями тіла характерні наступні особливості:

- незадоволеність у реалізації сенсожиттєвих орієнтацій;
- виражена «Я»-деструкція, і як наслідок, більш низький рівень самоствавлення у студентів з тілесними модифікаціями, ніж у осіб без тілесних модифікацій, що визначає схильність до акцентування на своїх недоліках, самозвинувачення;
- високий рівень ворожості та схильність до аутоагресії;
- схильність до залежностей та саморуйнівної поведінки.

Автори дослідження на основі кореляційного аналізу встановили, що тілесні модифікації є формою аутоагресивної поведінки, передумовами якої стає руйнування сенсотворчих цінностей і знижений рівень самоствавлення. Отже, за цим дослідженням можна зробити висновок, що кореляція тілесних модифікацій і самооцінки очевидно є, і татуювання у юнацькому віці можна вважати одним з проявів низького рівня самооцінки.

Але Rtika Singh, Dr. Sangeeta Arya Tanwar, проводивши дослідження в 60 респондентів віком від 18 до 30 років і використовуючи відкриті опитувальники, шкали SSES та RSES встановили, що для опитуваних з тату характерна вища самооцінка, порівняно з людьми без модифікацій [38]. Важливо зазначити, що дослідження проводилось в Індії, і для індійської культури тату завжди були вагомими. Для їх культурного простору модифікації завжди були особливо символічними, відображали певний соціальний статус або власну значущість для їх роду. Автори вказують, що опитувані через тату виражають власну особистість, і таким чином, модифікації є для них аспектом вираження самоцінності. Отже, на даному дослідженні відмінно демонструється взаємозв'язок культури, в якій зростає особистість з тілесними модифікаціями.

Румунські вчені Rotaru A.M. та Vulcaru C. підтверджують вищенаведене індійське дослідження. Вчені так само проводили дослідження з 60 респондентами і побачили, що опитувані з тату мають трохи вищі показники самооцінки, ніж люди без модифікацій [37]. Однак вчені поєднують це не з самоцінністю респондентів, а з іншою характерологічною особливістю – підвищеною толерантністю. Таким чином, опитувані з тату за результатами дослідження є більш толерантними до інших і самих себе, менше уваги приділяють власним недолікам, використовуючи тату не як спосіб щось в собі змінити або покращити, а виключно виражаючи свою внутрішню творчість шляхом тату-мистецтва. На наш погляд, такі зміни в сприйнятті тілесних модифікацій є досить позитивними. З іншого боку, постає питання, чи відчували би ті самі респонденти себе достатньо самоцінними, якби вони не мали модифікацій. Таким чином, ми зустрічаємось з ідеєю компенсації самооцінки за рахунок татувань, а це, в свою чергу, може свідчити про певну лабільність самооцінки опитуваних.

К.Ф. Новгородова, вчена з Прибалтики, в 2017 році вивчала особливості суб'єктивного благополуччя людей з татуваннями [34]. Вибірку дослідження становили 236 осіб віком від 16 до 43 років. Використовуючи контент-аналіз,

порівнювалися рівень щастя та стратегії його досягнення в контрастних вибірках: люди, які мають татування ($n=114$) та не мають таких ($n=122$). Для обох вибірок найпопулярнішою стратегією виявилось пізнання світу з елементами сублимації (споглядання). Специфічним для осіб, які мають татування, є реалізація аддиктивних форм поведінки для підтримки свого благополуччя. Автор робить висновки, що люди з тату, які часто використовують алкоголь і психоактивні речовини (реалізуючи аддиктивну форму поведінки) для досягнення щастя, насправді проходять кризовий етап у розвитку власної особистості, а не просто прикрашають своє тіло. Інші популярні стратегії для досягнення щастя у людей з тілесними модифікаціями є «прийняття» та «соціоцентричність». Тобто, вибірка демонструє і більшу залежність від соціального прийняття, ніж вибірка людей без татувань, що підтверджує зв'язок тілесних модифікацій з самооцінкою людини.

Тобто, відмінність людей з татуванням від людей без тілесних модифікацій дійсно відображається в аспектах самооцінки, самоцінності, культури, в якій зростала особистість та стратегіях досягнення внутрішньої стабільності. Далі необхідно поглибитись в дану проблематику і роздивитись дослідження, які вивчали саме зв'язок самооцінки з тілесними модифікаціями.

Н.В. Артюхіна аналізувала татування як засіб самовизначення та самопрезентації особистості в юнацькому віці [1]. За результатами дослідження, в якому брало участь 77 респондентів з середнім віком 21 років, в опитуваних з більшою кількістю татувань присутній високий рівень невротизму, депресії, сором'язливості, асоціальності та інтроверсії. Автор припускає, що татування є засобом боротьби з власною неузгодженістю або засобом зміни контролю з зовнішнього світу на відчуття власного контролю над собою і своїм тілом. Звернути увагу необхідно також на дослідження самоставлення респондентів за методикою С. Пантелєєва. Було виявлено, що у респондентів з одним татуванням високі значення показників самовпевненості, дзеркального «Я», самоприйняття, такі особистості чітко визначають власне «Я» як внутрішній стрижень. При цьому, у респондентів з

декількома татуюваннями показники самоприйняття мають досить низькі значення, в них менше виражені показники «самовпевненість» і «самоприхильність». Отримані дані свідчать, що чим більша внутрішня неузгодженість, тим більша потреба у пошуку зовнішніх засобів з урегулювання негативних психологічних станів, тобто у тілесних модифікаціях також.

S. Kertzman, вивчаючи питання саме зв'язку самооцінки з наявністю татуювань на тілі жінок, зробив дослідження в Тель-Авіві з вибіркою з 120 жінок з тату і без (60/60), середній вік респондентів був 28,5 років [31]. Було розраховано, що відстань між конструкціями теперішнього і ідеального «Я» була значно вище у групі з татуюванням, що свідчить про те, що рівень самооцінки у жінок із татуюваннями нижчий порівняно з жінками без татуювань. Підтвердження цьому можна знайти і в іншій частині дослідження: конструкти «жінка з татуюванням» і «ідеальне Я» мають нижчу відстань у жінок з татуюванням, порівняно з жінками без татуювань. Автор зробив висновок, що татуювання має компенсаторний внесок в самооцінці жінок з тату, і однією з його функцій можна назвати приближення жінки до образу її ідеального «Я».

Brittany M. Hill, S.M. Ogletree, K.M. McCrary, вчені Техаського університету, провели дослідження на 300 студентах колледжу з тілесними модифікаціями [25]. Були отримані наступні результати. По-перше, жінки та чоловіки мають різні мотиви нанесення тату, і ця різноманітність мотивів потребує нашої додаткової уваги. Найрозповсюдженими мотивами у жінок стали: самовираження, бажання виділятися з натовпу (бути індивідуальним), втілити на тілі певну подію або людину. У чоловіків найрозповсюдженими мотивами стали: самовираження, бажання бути унікальним, бажання бути креативним. Жінки часто вказували, що для них тату також є певною течією сучасної моди, до якої вони хочуть бути залученими. Багато чоловіків так само вказували, що в них є бажання «бути ризикованим», «виглядати сильнішим». По-друге, цікавою особливістю стало те, що жінки з тілесними модифікаціями

мають менший рівень самоприйняття і самооцінки, ніж чоловіки з модифікаціями, хоча саме у жінок кількісно більше тату та пірсингів. По-третє, порівнюючи опитуваних з тату та без них, було виявлено, що вагомої різниці між самооцінкою респондентів немає. Тобто, обидві вибірки демонструють подібні рівні самооцінки. Але вчені припускають, що цей результат треба досліджувати ширше. Їх гіпотеза полягає в тому, що люди з тату як раз використовують модифікації як шлях для підвищення самооцінки, а респонденти без тату – вже мають адекватний рівень самоцінності. Таким чином, за думкою вчених, тату може грати роль певного «компенсатора» самооцінки. Подібну думку висували й психологи вищевказаних досліджень.

Anna J. Rajor, польська психологиня, провела ще одне широке дослідження з 449 респондентами 15-58 років, досліджуючи особливості самооцінки і задоволеності життям в респондентів з тілесними модифікаціями і без них [23]. За результатами її дослідження, опитувані з тату мають різноманітні мотиви нанесення собі модифікацій: самовираження, відчуття захисту через агресивні малюнки на тілі, відбиток важливих спогадів на тілі і так далі. Вагомих відмінностей між задоволеністю життям у людей з тату та без них виявлено не було. Але люди з модифікаціями виявили вищі значення самооцінки, а також вищі показники лідерства. Варто вказати важливість мотиву нанесення тату, бо були описані респонденти, для яких тату ставало інструментом підвищення самооцінки. Зрозуміло, що нанесення модифікації є простішим способом підвищення власної цінності, ніж довгострокова робота із психотерапевтами або зміна власних паттернів поведінки. Таким чином, модифікація ставала простим шляхом підвищення самооцінки.

Neuhaus C. В статті до американського журналу *Psychology Today*, описує татування як одну з форм самовдосконалення. Люди наносять татування на своє тіло, щоб прикрасити та покращити його. Це можна порівняти з дотриманням дієти для схуднення або пластичною операцією, яка робиться для того, щоб виглядати і почуватися краще, ніж раніше. Автор наголошує, що так людина, яка зробила на своєму тілі малюнок, вважає, що

тепер вона виглядає набагато краще і привабливіше, і як наслідок оточення частіше її помічатиме [33].

М.С. Федченко, окремо розглядаючи кримінальне татування, наголошує, що в кримінальних субкультурах деякі татування демонструють авторитет його володаря [22]. Зображення на тілі можуть ставати не просто прикрасою, але показом певного ієрархічного положення. Автор не проводив емпіричного дослідження, однак припускає, що в кримінальному суспільстві наявність певного татування, що символізує великий авторитет, має кореляцію з самооцінкою його володаря. Це припущення може вважатися підтвердженням за допомогою дослідження Баламута А.Н.

А.Н. Баламут, досліджуючи 62 респондентів з місць обмеження волі, виявили, що завдяки татуванням закріпили свій авторитет 43% та отримали повагу та визнання 34% засуджених негативної спрямованості. Це пояснює значення та важливість тієї інформації, яка міститься в тату засуджених, які дотримуються тюремної субкультури, та суворий попит за їхнє несанкціоноване нанесення. Водночас переважна більшість засуджених позитивної спрямованості (71 %) відзначили, що нанесені татування ніяк не позначилися на їхньому авторитеті, і лише 13 % опитаних завдяки тату набули поваги, наголосили сильні сторони власної особистості. Тобто кореляцію тілесних модифікацій з авторитетом та підвищенням самооцінки можна підтвердити в людей, які суворо дотримуються традицій кримінальних субкультур і мають значний досвід перебування в місцях обмеження волі [29].

Цікаві результати також виявило дослідження чеської психологині Павліни Фішерової. Згідно з висновками її роботи, респонденти з тілесними модифікаціями не відчувають жодної різниці в ставленні до власного тіла після нанесення татування. Опитувані вказують, що звикають до малюнків на тілі і з часом починають сприймати їх як повноцінну частину тіла. Вчена встановила, що через деякий час естетична причина тату відходить на другий план, і первинним сприймається виключно сенс модифікації, а не її привабливість [43].

Аналізуючи всі вище перелічені роботи та наукові статті, можна зробити висновок: кореляція між тілесними модифікаціями та самооцінкою насправді є. Дослідження показали, що респонденти з татуюванням зазвичай мають нестабільну самооцінку. Первинна гіпотеза пов'язувала такі психологічні особливості з розвитком Супер-Его та аутоагресією. Її можна вважати підтвердженою за допомогою робіт Н.В. Артюхіної, Ю.Г. Касперович, М.І. Мар'їна, К.Ф. Новгородової, М.В.Смірної, Anna J. Rajor, Brittany M.Hill.

Однак гіпотеза була неповною і не розглядала інші мотиви нанесення татуювання, які також пов'язані з аспектом самооцінки. Було встановлено, що до таких мотивів відноситься бажання бути індивідуальною або йти за модою (серед респондентів жіночої статті), мотив бажання бути ризиковим (надає чоловікам-респондентам відчуття власної сміливості через подолання болю), мотив подолання відчуття власної слабкості, незахищеності (що власне підіймає самооцінку від передолання комплексу неповноцінності), мотив самовдосконалення (прикраса себе з естетичної і косметичної точки зору) і мотив демонстрації власного авторитету (що діє в кримінальних субкультурах). Іншою важливою функцією татуювання можна вважати компенсацію в самооцінці. Багато вищенаведених досліджень демонструють те, що респонденти компенсують самооцінність за рахунок додавання тілесних модифікацій. Наприклад, як було встановлено Kertzman S., жінки з тату для приближення жінки до образу її ідеального «Я» використовують малюнки на тілі. Так само ідею компенсації низької самооцінки за допомогою тату було висунуто в дослідженні Brittany M. Hill, S. M. Ogletta, К.М. McCrary та Anna J. Rajor.

Отже, самооцінка має зв'язок з тілесними модифікаціями, і дослідження підтверджують, що зазвичай люди з татуюванням і пірсингом мають лабільну самооцінку, нижчу самооцінність і можуть переживати певну кризу. Але дійсна мотивація нанесення малюнків чи створення проколів може бути дуже індивідуальною і потребує додаткового глибокого вивчення.

1.3 Тип особистості та його вплив на ставлення до тіла та тілесних модифікацій

Типом особистості називають сукупність стійких особистісних характеристик людини, які обумовлюють його поведінку та реакції в типових обставинах. Існує безліч типологій залежно від обраних науковцем критеріїв, але недоліком всіх типологій є те, що далеко не кожному людину можна чітко віднести до певного типу особистості. Це зменшує валідність досліджень, які направлені на пошук зв'язку між певними явищами та типами особистостей, але побачити загальну кореляцію все-таки представляється можливим, і саме такі дослідження були використані для аналізу взаємозв'язку тілесних модифікацій з типом особистості.

Тип особистості, демонструючи певні стійкі характеристики людини, не може не відобразитись і в її відношенні до власного тіла. Заглиблюючись в цю тему, можна сказати, що проблематика зв'язку тіла з психікою почала цікавити науковців багато століть тому і була описана в різноманітних концепціях психофізичного питання. Головне питання, що ставили перед собою дослідники: який саме зв'язок існує між тілесним і психічним, і що чим володіє, що є первинним в цьому колі.

В цьому теоретичному дослідженні також було проаналізовано зв'язок тіла з психікою, але у більш вузькому напрямі: зв'язок тілесних модифікацій з типом особистості людини. Постає питання: які психологічні характеристики має людина, яка схильна робити пірсинг, татуювання або шрамування, і чи існують певні закономірності, окрім кореляції з самооцінкою, яку було виявлено вище? Первинною гіпотезою є те, що серед людей з тілесними модифікаціями переважають або люди з підвищеною агресивністю, конфліктністю та екстраверсією (тоді мотивацією для татуювання є показ власного авторитету, сили і «відокремленості» від навколишнього світу) або люди з підвищеною демонстративністю, що бажають привернути увагу за допомогою малюнків на тілі. Для відповіді на це питання та огляду гіпотези

було використано дослідження Н.В. Артюхіної, О.Є. Лічко, Vorokhov A., Belkin A., Taylor Ann Shoemaker.

Відомий психіатр А.Є. Лічко, спираючись на роботи К.Леонгарда, створив власну типологію особистостей, яка стала досить популярною і широко використовується в сучасній психодіагностиці. Ця типологія спирається на критерій акцентуації характеру (на відміну від акцентуацій особистостей за К. Леонгардом), який передбачає тимчасові зміни характеру, які змінюються під час розвитку людини, але деякі з них можуть переходити в психопатію чи зберігатися впродовж всього життя. За цією типологією існують такі акцентуації характеру: лабільний циклоїд, лабільний, сензитивний, психастенічний, циклоїдний, істероїдний, астено-невротичний, конформний, нестійкий, гіпертимний, епілептоїдний, шизоїдний. В своїй роботі «Психопатії та акцентуації характеру у підлітків» (1977) Лічко А.Є. звернув увагу на татуювання в двох з них: в епілептоїдного та істероїдного типів [7].

Для епілептоїдного типу характерна схильність до злобно-тужливого настрою з агресією, що накопичується і виявляється у вигляді нападів люті та гніву, іноді з елементами жорстокості. Вони досить конфліктні та скрупульозно педантичні. Він писав, що в огляді підлітків епілептоїдного типу нерідко впадає у вічі велика кількість татуювань, як символічних, що відбивають реакції емансипації, групування та інших, і окремо прикрашають. Тобто, мотивацією нанесення татуювань для епілептоїдів частіше є бажання проявити себе, звільнитись від контролю або показати себе частиною авторитетних угруповань. Тоді тілесні модифікації можна вважати для них одним з проявів цієї агресії їх типу акцентуації.

Для істероїдного типу характерна виражена тенденція до фантазування, драматизації і брехливості для привернення до себе уваги. Вони схильні до авантюризму та марнославства. За думками вченого, в істероїдів є дві основні мотивації нанесення татуювань: бажання привернути до себе увагу та драматизація певних пам'ятних подій. Для них тілесні модифікації стають або ще одним чинником для демонстративної поведінки, показу самих себе і свого

тіла, або наслідком драматизації і придання надмірного емоційного сенсу певним подіям, яким присвячені татуювання [7].

Опис цих двох акцентуацій дає нам зрозуміти основні мотивації їх володарів в нанесення татуювань, але це не означає, що інші типи не наносять тілесних модифікацій, Лічко А.Є. просто не розглядав питання взаємозв'язку тілесних модифікацій з типом особистості як основне в своїй типології.

Ворокхов А. в Ізраїлі проводив дослідження над значенням татуювань в діагностиці психічних та поведінкових розладів [27]. Він вивчав 162 пацієнтів з розладами особистості, які на момент дослідження загалом мали 814 татуювань. Вчений встановив, що у хворих з антисоціальним розладом (72 респондента) татуювання мали множинний характер, в середньому 5-8 на людину. З них 44.6% можуть бути інтерпретовані як агресивно-ворожі (зброя, хижаки, сцени насилля). Також 14.4% татуювань мають демонстративно-протестний характер з символом свободи (птахи, вітрила, олені, написи). І загалом більше 80% всіх татуювань у антисоціальних респондентів можна віднести до 3 груп: агресія, протест, приналежність до певного рівня ієрархії в кримінальній культурі.

Щодо опитуваних з емоційно-нестійким розладом особистості, в них кількість татуювань дещо менша: 2-4. В них провідні місця також зайняли татуювання демонстративно-протестного (32.3%), агресивно-ворожого (16.4%) та ієрархічного (15.4%) характеру.

У 39 респондентів з істеричним розладом особистості, окрім зображень демонстративно-протестного і агресивно-ворожого характеру, було велике число (35.5%) татуювань декоративно-прикрашаючого та пам'ятно-сентиментального характеру. Це можна пояснити схильністю до драматизації та збільшеною емоційною експресією.

Досліджуючи 48 хворих на шизофренію, шизотиповими і маревними розладами, вчений виявив, що їх татуювання, як правило, були вигадані самими респондентами. В деяких випадках татуювання відображало дійсні маревні переживання людини. Татуювання часто мали містико-магічний

контекст і були дуже великих розмірів. Сюжет тату хворі пояснювали псевдофілософським та містично-магічним світоглядом, зрозумілим лише володарю тату.

Отже, дослідження Vorokhov A. дещо підтверджує опис істероїдних особистостей за Лічко А.Є. і додає інші закономірності у зв'язку татуювань з типом особистості, але вже в рамках патопсихології через наявність психічних захворювань в респондентів. Однак це також можна вважати кореляцією, хоча і не в рамках типології психологічної норми.

Belkin A. досліджував психологічні особливості авторів графіті, що мають татуювання, на двох вибірках з представниками молодіжних і кримінальних субкультур [26]. Цікавим є те, що вчений використав досить багато різних методик та типізував респондентів за ними. По-перше, за методикою діагностики міжособистісних стосунків Лірі було виявлено, що в респондентів виражені авторитарний та агресивний типи стосунків. По-друге, за методикою діагностики фрустрації Вассермана Л.І. у респондентів нормативний рівень фрустрації. По-третє, за методикою діагностики поведінки в конфліктах К.Томаса в опитуваних переважають такі типи стратегій як компроміс, співпраця і трохи в меншій мірі – уникнення.

Інша частина дослідження була присвячена вивченню зв'язку татуювань з характеристиками людей кримінальної субкультури. За допомогою тестування ММРІ було виявлено, що для осуджених респондентів з тату чоловічої статті характерний гіпертимний тип особистості (за К. Леонгардом). Автор пов'язує це з підвищеною імпульсивністю, нехтуванням соціальними нормами та схильністю до поверхневих міжособистісних стосунків. Серед чоловіків також розповсюджена дистимна акцентуація (за К. Леонгардом), що характеризує мотивацію уникати невдачі, невпевненість, знижений поріг до переживання стресу. За тестом Люшера у чоловіків виявлені стани занепокоєння, тривоги, постійна готовність до конфліктів. За опитувальником ЕРІГ. Айзенка, в усіх респондентів виявлений високий ступінь екстраверсії, але в жінок більш високий рівень невротизму.

Отже, це дослідження підтверджує зв'язок типу особистості з бажанням нанесення тілесних модифікацій і показує певні закономірності в психологічних особливостях володарів татуювань.

Н.В. Артюхіна досліджувала психотипи респондентів за методикою ТІГР (психографічний тест «Конструктивний малюнок людини з геометричних фігур» за авторством В. Лібіна, О. Лібіна, О. Лібіної) та зіставляла їх з основними мотивами нанесення татуювань [1]. Були отримані наступні результати:

1) ілостеник, який трактується як той, що «має силу наполягати на своєму, бути незалежним у відносинах» (21,21%). Причина татуювання: самовираження, самоствердження;

2) емфостенік – той, що «має силу передавати емоції та переживання різними засобами» (21,21%). Причина татуювання: орнамент тіла.

3) агостенік («організатор», «керівник») – «що володіє достатньою силою, щоб вести інших за собою» (15,15%). Причина татуювання: "людина-фанат своїх переконань";

4) констенік («інтуїтивний», «сенситивний», тривожно-недовірливий») «що володіє силою багато ставити під сумнів» (12,12%). Причина татуювання: позбутися комплексів та створити захисний бар'єр;

5) інстенік («комунікативний» «мінливий») – «що володіє легкістю у пробудженні активності» (12,12%). Причини татуювання: - підтвердити свій соціальний статус, приналежність до групи;

6) тоностенік («ініціатор», «фантазер») – «що володіє силою трансформувати в уяві негативні тенденції у позитивні образи» (12,12%). Причина татуювання: пам'ять про важливі події;

7) орстенік («завзятий працівник», «відповідальний виконавець») – «Той, хто володіє силою впорядковувати невизначені ситуації» (6,06%). Причина татуювання: маскувати дефект на тілі або відвернути увагу.

Отже, за цим дослідженням людей з тілесними модифікаціями в більшості можна вважати наділеними такими особливостями як незалежність,

наполегливість, активність, збудженість (ілостеніки), чутливість, чуйність, тривожність (емфостеніки) і організованість, демонстративність, лідерство (агостеніки).

Неоднозначним є типування людей з татуюванням на екстра- та інтровертів. А.О. Федорова та К.В. Жукова дослідили дві вибірки з 30 людей кожна середнім віком 20 років і виявили, що особи юнацького віку, що мають татуювання, на відміну від осіб юнацького віку, що не мають татуювань, завзяті у відстоюванні своїх поглядів, а поведінці виявляють самостійність і рішучість. Особи юнацького віку, що мають татуювання, частіше беруть боротьбу та конфліктні ситуації, домагаються глибшого статусу в системі міжособистісних взаємин, що характеризує більш екстравертивну поведінку. В дослідженні Velkin за опитувальником ЕРІГ. Айзенка в усіх респондентів з тату також виявлений високий ступінь екстраверсії.

На противагу цьому, в дослідженні Н.В. Артюхіної, в якому брало участь 77 респондентів з середнім віком 21 років, в опитуваних з більшою кількістю татуювань присутній високий рівень невротизму, депресії, сором'язливості, асоціальності та інтроверсії. А в дослідженні Taylor Ann Shoemaker з Державного університету Мюррею, Кентукі взагалі не було виявлено кореляції між наявністю татуювань та відкритістю і товариськістю. Це питання потребує подальших досліджень для виявлення певних закономірностей.

Результати вивчення взаємозв'язку тілесних модифікацій з типом особистості показали, що татуювання та пірсинг є одними з наслідків проявів індивідуальних характеристик певних типів особистості. Залежно від використаної дослідником типології, можна знайти кореляцію між мотивацією нанесення тату з рисами, які притаманні певному типу. Тобто тип особистості, відображаючи психічні особливості свого володаря, може також і впливати на мотиви вибору певного сюжету і взагалі на саму наявність татуювань. Гіпотеза, що була поставлена перед вивченням цієї проблематики, була підтверджена описами Лічко А.Є. щодо людей епілептоїдного та істероїдного типів, але інші дослідження показали, що татуювання наносять респонденти і

з іншими характеристиками. Так за дослідженням Belkin A. до них додалися гіпертимний та дистимний типи (за К.Леогардом), за дослідженням Vorokhov A. додалися патопсихологічні типи з істероїдними, шизоїдними, антисоціальними та емоційно-нестійкими розладами, а за дослідженням Артюхіної Н.В. – ілостенічний, емфостенічний, агостенічний та інші типи (за В. Лібіним, О. Лібіним, О. Лібіною). Типування респондентів з тілесними модифікаціями на екстра- та інтровертів виявилось неоднозначним і потребує подальших досліджень для виявлення кореляції.

Висновки до першого розділу

Таким чином, в першому розділі було виконано перше завдання роботи, а саме: проведено теоретичний аналіз наукової літератури на предмет впливу характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій. Підсумовуючи даний розділ, можна зробити наступні висновки:

1) Тілесні модифікації існують досить тривалий термін. Перша, знайдений у Тірольських Альпах, людина з 58 тату загинула приблизно 3200 років до н.е., що відображає старовину цього виду мистецтва. Тату, пірсинг і шрамування були поширені у всіх куточках Землі і набули своєї популярності в масових колах завдяки молодіжним субкультурам у 1960-их. Така глобальна популяризація свідчить про зв'язок тілесних модифікацій із підсвідомою частиною психіки. Татування є фізичною реалізацією несвідомої психічної діяльності, практикою розміщення символічного зображення на тілі з певним архетиповим змістом. Але більшість тілесних модифікацій відбивають єдиний сенс - вони демонструють бажання людини почуватися захищеним. Чи це захист шляхом демонстрації власної витривалості за великою кількістю шрамів або шляхом показу того, що людина відноситься до сильного і могутнього роду. Татування відображає схильність людини до міфологічного мислення, і дає людині почуття власного захисту через ритуальне тимчасове відчуття болю. Саме ця архетиповість і глибокий символізм надають тату

такого важливого сенсу, і тому вони продовжують своє поширення як культурний феномен, при цьому також маючи взаємозв'язок із психічними особливостями їх власників, у тому числі з самооцінкою та типом особистості.

2) Взаємозв'язок між тілесними модифікаціями та самооцінкою був підтверджений за допомогою представлених досліджень. Аналіз показав, що респонденти з татуванням зазвичай мають нестабільну самооцінку і можуть переживати певну кризу. Іноді тілесні модифікації стають способом компенсації низької самооцінки. Це пов'язано з особливостями функціонування Супер-его, аутоагресією, а також такими мотивами завдання тілесних модифікацій як: бажання бути індивідуальним або йти за модою, мотив бажання бути ризикованим, мотив подолання власної слабкості і незахищеності, мотив самовдосконалення, мотив демонстрації власного авторитету і також з компенсацією самоцінності за допомогою малюнка на тілі. Мотиви можуть бути край індивідуальними і потребують додаткового вивчення.

3) Тип особистості та тілесні модифікації мають певний взаємозв'язок. Він відображається в тому, що залежно від характеристик, які притаманні певному типу особистості, респонденти мають або різну мотивацію нанесення тату, або тип особистості може взагалі впливати на факт наявності/відсутності модифікацій. Так татування частіше роблять люди епілептоїдного, істероїдного типів (за А.Є. Лічко), гіпертимного, дистимного типів (за К. Леогардом), патопсихологічних типів з істероїдними, шизоїдними, антисоціальними та емоційно-нестійкими розладами і ілостенічного, емфостенічного, агостенічного та інших типів (за В. Лібіним, О. Лібіним, О. Лібіною). Типування респондентів з тілесними модифікаціями на екстра- та інтровертів виявилось неоднозначним і потребує подальших досліджень для виявлення кореляції.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ХАРАКТЕРОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ НА ЇЇ СТАВЛЕННЯ ДО ТІЛА ТА ТІЛЕСНИХ МОДИФІКАЦІЙ

2.1. Обґрунтування обраних методик та опис процедури дослідження

У дослідженні впливу характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій брали участь 50 осіб 20-25 років (етап молодості за Е. Еріксоном): 25 осіб з тілесними модифікаціями та 25 осіб без них. У вибірці осіб з тілесними модифікаціями було 4 чоловіків та 21 жінка, у вибірці осіб без тілесних модифікацій – 7 чоловіків і 18 жінок. Загальна кількість учасників: 11 чоловіків і 39 жінок.

Загальна характеристики вибірки респондентів, які брали участь в дослідженні, представлені в таблиці 2.1. Додатково характеристики всієї загальної вибірки були поділені по критерію наявності в респондентів тілесних модифікацій і продемонстровані в таблиці 2.2.

Таблиця 2.1

Загальні характеристики вибірки респондентів

Показники, характеристики вибірки	Особи	%
Загальна кількість респондентів	50	100 %
Кількість респондентів жіночої статі	39	78%
Кількість респондентів чоловічої статі	11	22%
Середній вік респондентів	21 рік	

Таблиця 2.2

Характеристики двох окремих вибірок респондентів за критерієм наявності в них тілесних модифікацій

Наявність тілесних модифікацій	Показники, характеристики вибірки	Особи	%
Відсутні тілесні модифікації	Загальна кількість респондентів	25	100%
	Кількість респондентів жіночої статі	18	72%
	Кількість респондентів чоловічої статі	7	28%

	Середній вік респондентів	21 рік	
Присутні тілесні модифікації	Загальна кількість респондентів	25	100%
	Кількість респондентів жіночої статі	21	84%
	Кількість респондентів чоловічої статі	4	16%
	Середній вік респондентів	21 рік	

Для більш обґрунтованого й точного вивчення впливу характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій було використано ряд методик, які надали змогу отримати емпіричні показники й дати їм якісну та кількісну оцінку. Методики були підібрані таким чином, щоб з ними могли впоратися респонденти юнацького віку.

Отже, дослідження впливу характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій проводилось з використанням наступних методик:

1. Методика дослідження самооцінки, автор С.А. Будассі;
2. Методика дослідження самоствавлення, автори С.Р. Панталеєв і В.В. Столін;
3. Методика дослідження типу особистості «Акцент 2-90» Шмішека-Мюллера, адаптація М.І. Вігдорчика.
4. Авторська анкета з 15 відкритими питаннями для більш глибокого аналізу ставлення респондентів до тілесних модифікацій.
5. Методи математичної обробки даних: коефіцієнт кореляції Спірмена та U – критерій Манна -Уїтні.

Обґрунтування використаних методик

1. Методика дослідження самооцінки, автор С.А. Будассі [11].

Тестування С.А. Будассі надає можливість пошуку тієї самої кореляції, якої бракує для аналізу взаємозв'язку тілесних модифікацій з самооцінкою. Ця методика базується на кількісному аналізі з ранжуванням отриманих даних по градації. Вона вивчає ставлення людини до самої себе, а також різницю між її

«Я-реальним» і «Я-ідеальним». Ці поняття входять до образу «Я» і відображають, наскільки людина в теперішньому часі відрізняється від її перспективного образу в майбутньому, залежно від рівня її домагань, що і демонструє її самооцінку. Мінімальний вік для проходження цієї методики – 12 років, а отже вона може бути використана в нашому дослідженні.

Респондентам був запропонований перелік 48 слів, які позначають певні риси характеру (щирість, егоїзм, доброта і т.п.). Їм необхідно обрати 20 рис, які, за їх думкою, відображають еталонну особистість (їх ідеал). Не обов'язково обирати виключно позитивні риси, цей вибір повністю належить респондентам. Далі опитувані мають зробити ранжування 20 обраних рис у вигляді ряду d1, де на 20-ому рангу розташується найбільш приваблива риса, на 19-ому – менша, і т.д. до 1-ого, найменш привабливої риси зі списку. Жоден ранг не може повторюватись, всі риси мають бути на різних місцях списку. Після створення ряду d1 необхідно побудувати суб'єктивний ряд d2. Для цього треба 20 обраних рис розташувати в міру зменшення їхньої виразності особисто в респонденті (20-ий ранг – риса, яка властива найбільшою мірою, 1-ий – найменшою). Методика виконувалась за допомогою додатку GoogleForms, а отже не потребувала в опитуваних додаткових зусиль в побудові окремих рядів різних рангів, бо необхідні таблиці були підготовлені завчасно.

Обробка результатів полягала у встановленні міри зв'язку між рядом d1 (відображає «Я-ідеальне») і рядом d2 (відображає «Я-реальне») за допомогою коефіцієнта рангової кореляції. Щоб вирахувати коефіцієнт необхідно спочатку знайти різницю рангів, а потім звести в квадрат $(d1 - d2)^2$. Після цього необхідно знайти загальну суму квадратів різниці рангів $\sum d2$ та внести її в загальну формулу:

$$r = 1 - 0,00075 \times \sum d2 \quad (2.1)$$

де r – це коефіцієнт кореляції (показник рівня самооцінки особистості);
d – показник рангу рис в ряді опитуваного.

Далі здійснюється інтерпретація. Коефіцієнт рангової кореляції r може перебувати в інтервалі від -1 до $+1$. Отримані результати мають наступні показники самооцінки: значення від -1 до $-0,33$ свідчать про неприйняття себе, про занижену неадекватну самооцінку; значення від $-0,32$ до $-0,09$ свідчать про занижену адекватну самооцінку; значення від $-0,1$ до $+0,52$ свідчать про адекватну середню самооцінку; значення від $+0,53$ до $+0,84$ свідчать про високу адекватну самооцінку; значення від $+0,85$ до $+0,1$ свідчать про завищену неадекватну самооцінку. Слід зазначити, що неадекватні показники також демонструють поганий внутрішній зв'язок особистості між її «Я-реальним» і «Я-ідеальним».

Методика С.А. Будассі надасть можливість дослідити загальний рівень самооцінки у людей з татуванням і знайти різницю між рівнем самооцінки людей з модифікаціями та самооцінкою людей без модифікацій.

2. Методика дослідження самоствавлення, автори С.Р. Пантилєєв і В.В. Столін [12].

Друга запропонована методика, методика дослідження самоствавлення С.Р. Пантилєєва і В.В. Століна, призначена для виявлення структури самоствавлення особистості, і навіть виразності окремих компонентів самоствавлення: закритості, самовпевненості, самокерівництва, відображених самоствавлень, самоцінності, самоприв'язаності, внутрішньої конфліктності і самозвинувачення. Це надасть нам можливість глибше проаналізувати окремі компоненти самооцінки особистості, а також порівняти отримані показники в респондентів без тілесних модифікацій та з ними.

В основу розуміння самоствавлення покладено концепцію самосвідомості В.В. Століна, який виділяв три виміри самоствавлення: симпатію, повагу, близькість. Методика допускає індивідуальне та групове застосування без обмеження часу. В нашому дослідженні вона була представлена за допомогою тестування в GoogleForms.

Опитуваним був запропонован перелік суджень, що характеризують ставлення людини до себе, своїх вчинків і дій. Вони мають вказати, з якими з

них вони згодні, а з якими – ні. Дане тестування має два варіанти: з 57 судженнями і з 110. В даному дослідженні ми використали опитувальник з 110 судженнями, тому що це надасть більш широкий опис респондентів.

Для обробки результатів використовується спеціальний ключ, співпадіння з ключем оцінюється в 1 бал. Підрахунок здійснюється по 9 шкалам: 1) Внутрішня чесність; 2) Самовпевненість; 3) Самокерівництво; 4) Відображене самоствавлення; 5) Самоцінність; 6) Самоприйняття; 7) Самоприв'язаність; 8) Внутрішня конфліктність; 9) Самозвинувачення. Отримані результати додаються і перекладаються з «сирих» балів у стени. Стени є підставою для інтерпретації результатів. Інтерпретація показників здійснюється залежно від їхньої виразності за допомогою 9 шкал. При цьому значення в 1-3 стени умовно вважаються низькими, 4-7 - середніми, 8-10 - високими.

Отже, за допомогою методики С.Р. Панталеєва і В.В. Століна, можна ще детальніше дослідити різні аспекти самооцінки людей з тілесними модифікаціями. Задачею методики С.А. Будасі буде визначити загальний рівень самооцінки респондентів з татуванням, а методики С.Р. Панталеєва і В.В. Століна - дещо розширити кордони кореляції і знайти додаткові деталі взаємозв'язку татувань з різними аспектами самооцінки особистості.

3. Методика дослідження типу особистості «Акцент 2-90» Шмішека-Мюллера, адаптація М.І. Вігдорчика [2].

«Акцент 2-90» був обраний через наступні причини: по-перше, ця методика спирається на досить популярну типологію К. Леонгарда, по-друге, за її допомогою можна дослідити основні акцентуації і особисті особливості респондентів, і, по-третє, в цій методиці було додано шкалу інтроверсії-екстраверсії, що є важливою перевагою для нашого дослідження. Було виявлено, що типування людей з тілесними модифікаціями на екстра- та інтровертів є досить неоднозначним, що і можна додатково дослідити за допомогою цієї методики.

Респондентам пропонувався перелік з 90 суджень, і вони мали вказати, з якими з них вони згодні, а з якими – ні. Тестування здійснювалось за допомогою додатку GoogleForms. Для обробки результатів використовується спеціальний ключ, співпадіння з ключем оцінюється в 1 бал, а потім результат помножується на певний коефіцієнт для шкали. Загалом методика представлена 11 шкалами: 1) Демонстративність; 2) Застраювання; 3) Педантичність; 4) Збудливість; 5) Гіпертимність; 6) Дистимність; 7) Тривожність; 8) Екзальтованість; 9) Емотивність; 10) Циклотимність; 11) Інтроверсія. Інтерпретація показників здійснюється залежно від їхньої виразності. При цьому умовно «коридором» норми вважаються значення від 10 до 14 балів, нижньою діагностичною зоною 0-10 балів, а верхньою – 14-24. Значення вище 20 балів частіше вважаються акцентуацією або наближенням до неї.

Отже, методика «Акцент 2-90» надає можливість дослідити основні характеристики респондентів з тілесними модифікаціями, виявити їхні акцентуації, типувати їх і знайти певні закономірності між наявністю татуювань і їх рисами характеру. Окремої уваги вартий пошук кореляції між наявністю тілесних модифікацій і екстра-/інтраверсією респондентів.

Ця методика особливо актуальна при використанні разом з авторською анкетною, яка описана нижче, бо вона надає можливість пошуку кореляцій між типом акцентуації респондента та його відповідями, а саме пошуку зв'язку між характерологічними показниками опитуваного та його мотивами виконання тілесної модифікації чи навпаки, відмови від них.

4. Авторська анкета з 15 відкритими питаннями для більш глибокого аналізу ставлення респондентів до тілесних модифікацій.

Окремо для цього дослідження було розроблено анкету, яка містить 15 відкритих питань на тему ставлення до тіла та тілесних модифікацій, мотивів їх виконання або причин відмови від них. Респондентам були запропоновані наступні питання:

1) Як ви розумієте поняття «тілесні модифікації»?

- 2) Яке ваше загальне ставлення до тілесних модифікацій?
- 3) Як ви думаєте, чому інші люди роблять собі тілесні модифікації?
- 4) Чи маєте ви якусь тілесну модифікацію? Яку саме? Скільки у вас їх?
- 5) Якщо ви не маєте тілесних модифікацій, то чому?
- 6) Чи цікавили вас колись тілесні модифікації? Чому?
- 7) Якою була ваша ціль при створенні вашої тілесної модифікації?
- 8) Чому ви обрали саме такий вид модифікації?
- 9) Що для вас значить ваша тілесна модифікація?
- 10) Які почуття ви відчували перед, під час і після проведення тілесної модифікації?
- 11) Як би ви описали своє ставлення до вашого тіла?
- 12) Чи змінилось ваше ставлення до тіла після створення модифікації?
Якщо так, то як саме?
- 13) Якщо ви не маєте тілесних модифікацій, то чи може їх наявність змінити ваше ставлення до вашого тіла? Як?
- 14) Чи хотіли ви би щось змінити у вашій тілесній модифікації?
- 15) Чи плануєте ви зробити ще тілесних модифікацій? Чому?

Питання направлені на те, аби дізнатись особисте ставлення респондентів до тілесних модифікацій, виявити, що саме вони розуміють під тілесними модифікаціями. Третє питання про те, які причини для тату чи пірсингів мають інші люди, спрямоване на механізм проєкції, аби розширити відповідь опитуваного. Інші питання стосуються персонального значення тілесних модифікацій для респондента чи причин відмови від них. Всі питання були розглянуті індивідуально.

Отже, така анкета надає можливість проаналізувати особисті історії респондентів, їх погляди та життєвий досвід, а також знайти кореляції між їх відповідями та результатами стандартизованих методик С.А Будассі, С.Р. Пантілесєва та В.В. Століна, тим самим розширити результати нашого дослідження.

Опис процедури дослідження

Теоретико-емпіричне дослідження впливу характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій здійснювалося у три етапи.

На першому етапі проводився загально психологічний аналіз наукової літератури з питань вивчення проблеми впливу характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій, а саме: аналізувалися культурно-історичні особливості виконання тілесних модифікацій в різних народів світу та причини зацікавленості людей в татуюванні і пірсингу; розглядалися архетиповість, символізм, а також аспект болю при виконанні різних тілесних модифікацій; визначалися основні характерологічні особливості людей з татуюванням і пірсингом, які були досліджені в попередніх роботах цієї проблематики; були обрані методики, які збільшать об'єм даних про характерологічні особливості людей з тілесними модифікаціями.

На другому етапі був обґрунтований вибір контингенту, уточнений формат проведення дослідження, була підготовлена необхідна онлайн-форма для проведення тестування та проведено саме дослідження.

Третій етап дослідження складався з опису результатів емпіричного дослідження та оформлення його висновків.

2.2. Дослідження самооцінки респондентів за методикою С.А.

Будассі

Першим кроком нашого емпіричного дослідження було визначення рівня самооцінки респондентів 20-25 років (етап молодості за Е.Еріксоном) за допомогою методики дослідження самооцінки, автор С.А. Будассі. Після обробки первинних даних, процентне співвідношення отриманих балів за показниками методики ми розташували у таблиці 2.3.

Процентне співвідношення отриманих балів за показниками методики дослідження самооцінки С.А. Будассі в респондентів з тілесними модифікаціями та без них

Наявність ознак	Загальна кількість респондентів	Показник 1	Показник 2	Показник 3	Показник 4	Показник 5
Відсутні тілесні модифікацій	25 ос. (100%)	4 ос. (16%)	7 ос. (28%)	12 ос. (48%)	0 ос. (0%)	2 ос. (8%)
Присутні тілесні модифікації	25 ос. (100%)	2 ос. (8%)	8 ос. (32%)	13 ос. (52%)	0 ос. (0%)	2 ос. (8%)

Де, показник 1 – висока неадекватна самооцінка, 2 – висока адекватна самооцінка, 3 – середня адекватна самооцінка, 4 – низька адекватна самооцінка, 5 – низька неадекватна самооцінка.

З наведеної таблиці видно, що переважна кількість респондентів обох вибірок мають середню адекватну самооцінку (**48%** людей у вибірці без тілесних модифікацій і **52%** людей у вибірці з тілесними модифікаціями). Це свідчить про нормативний зв'язок «Я-реального» та «Я-ідеального», адекватне ставлення до самих себе та достатню самоцінність у респондентів.

28% людей без тілесних модифікацій та **32%** людей з тілесними модифікаціями мають високу адекватну самооцінку. Це свідчить про високий рівень самоцінності і самоприйняття, про можливу схильність дещо переоцінювати себе, але в адекватних межах.

16% опитуваних без тілесних модифікацій та **8%** з тілесними модифікаціями мають високу неадекватну самооцінку. Це свідчить про неадекватне завищення власної цінності, дещо нереалістичний зв'язок між «Я-ідеальним» та «Я-реальним». Слід звернути увагу на те, що ці показники виявились вищими саме в респондентів без тілесних модифікацій. Тим самим ми можемо зазначити, що люди з тілесними модифікаціями менш схильні до завищення власної цінності і мають нижчі показники самооцінки, ніж люди

Показник 1	1	14,2%	3	16,65%	-	-	2	9,52%
Показник 2	1	14,2%	6	33,3%	-	-	8	38,09%
Показник 3	4	56,8%	8	44,44%	4	100%	9	42,85%
Показник 4	-	-	-	-	-	-	-	-
Показник 5	1	5,55%	1	5,55%	-	-	2	9,52%

Де, показник 1 – висока неадекватна самооцінка, 2 – висока адекватна самооцінка, 3 – середня адекватна самооцінка, 4 – низька адекватна самооцінка, 5 – низька неадекватна самооцінка.

Отже, з отриманих результатів за методикою С.А. Будассі можна зробити наступні висновки щодо рівня самооцінки респондентів. Показники самооцінки в опитуваних без тілесних модифікацій та з ними є досить подібними. Більшість респондентів обох вибірок схильні до середньої адекватної самооцінки. Але слід зазначити, що показник високої неадекватної самооцінки виявився вище у людей без тілесних модифікацій. У вибірці людей з тілесними модифікаціями висока кількість респондентів з високою адекватною самооцінкою.

Отже, люди без тілесних модифікацій мають переважаючі результати в зоні неадекватних високих показників, а люди з тілесними модифікаціями – в високих адекватних. З цього випливає, що загалом люди без тілесних модифікацій більш схильні до неадекватної переоцінки себе, ніж люди з тілесними модифікаціями. В обох вибірках чоловіки більш схильні до середньої адекватної самооцінки, а жінки – до високої адекватної. Більш детальніше особливості самооцінки опитуваних були виявлені наступною методикою дослідження самоставлення С.Р. Панталеа і В.В. Століна.

Таким чином, методика дослідження самооцінки С. А. Будассі надала можливість розглянути особливості самооцінки респондентів. Ці результати були використані для пошуку кореляцій з мотивами виконання тілесних

модифікацій і іншими питаннями дослідження, що описано в наступних пунктах роботи.

2.3. Дослідження самоствавлення респондентів за методикою С.Р.

Пантилєєва та В.В. Століна

Наступним кроком нашого емпіричного дослідження було визначення особливостей різних аспектів самооцінки респондентів 20-25 років (етап молодості за Е.Еріксоном) за допомогою методики дослідження самоствавлення, автори С.Р. Пантилєєв і В.В. Столін. Отримані результати були розташовані в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Процентне співвідношення отриманих балів за показниками методики дослідження самоствавлення С.Р. Пантилєєва і В.В. Століна в респондентів з тілесними модифікаціями та без них

Ознаки модифікацій	Шкали	Рівень вираженості певної шкали методики					
		Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
		Особи	%	Особи	%	Особи	%
Відсутні тілесні модифікації	Шкала 1	-	-	22	88%	3	12%
	Шкала 2	2	8%	12	48%	11	44%
	Шкала 3	-	-	16	64%	9	36%
	Шкала 4	-	-	20	80%	5	20%
	Шкала 5	-	-	10	40%	15	60%
	Шкала 6	-	-	15	60%	10	40%
	Шкала 7	-	-	15	60%	10	40%
	Шкала 8	8	32%	16	64%	1	4%
	Шкала 9	10	40%	14	56%	1	4%
Присутні тілесні модифікації	Шкала 1	-	-	23	92%	2	8%
	Шкала 2	-	-	20	80%	5	20%
	Шкала 3	3	12%	14	56%	8	32%
	Шкала 4	2	8%	18	72%	5	20%
	Шкала 5	1	4%	12	48%	12	48%
	Шкала 6	3	12%	13	52%	9	36%
	Шкала 7	4	16%	20	80%	1	4%
	Шкала 8	3	12%	20	80%	2	8%
	Шкала 9	4	16%	18	72%	3	12%

Де, шкала 1 - внутрішня чесність; 2 - самовпевненість; 3 - самокерівництво; 4 - відображене самоствавлення; 5 - самоцінність; 6 -

самоприйняття; 7 - самоприв'язаність; 8 - внутрішня конфліктність; 9 - самозвинувачення.

З наведеної таблиці слід зазначити наступні результати. В респондентів без тілесних модифікацій переважають середні значення показників внутрішньої чесності, самокерівництва, відображеного самоствавлення, самоприйняття, самоприв'язаності та внутрішньої конфліктності. Остання шкала самозвинувачення також переважно демонструє середні значення, але з невеликим відривом від низьких показників. Серед опитуваних також переважають високі показники самоцінності та самовпевненості.

Респонденти з тілесними модифікаціями мають дещо відмінні результати. Серед них переважають середні показники по шкалам внутрішньої чесності, самовпевненості, самокерівництва, відображеного самоствавлення, самоприйняття, самоприв'язаності та внутрішньої конфліктності, а шкала самоцінності має однакову кількість середніх та високих показників у вибірці. За останньою шкалою самозвинувачення переважають середні показники, і на відміну від результатів людей без тілесних модифікацій, низькі значення по цій шкалі має невелика кількість опитуваних.

Також ми визначили показники середньогрупового суб'єкту. Середні показники самоствавлення за методикою С.Р. Панталеєва і В.В. Століна в респондентів з тілесними модифікаціями та без них зазначено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

Середні показники самоствавлення за методикою С.Р. Панталеєва і В.В. Століна в респондентів з тілесними модифікаціями та без них

№	Шкали методики	Середньогруповий суб'єкт	
		Без тілесних модифікацій	З тілесними модифікаціями
1.	Внутрішня чесність	6,28	5,88
2.	Самовпевненість	6,68	6,24
3.	Самокерівництво	6,2	6,12
4.	Відображене самоствавлення	6,28	5,88
5.	Самоцінність	7,76	7,32
6.	Самоприйняття	6,76	6,44

7.	Самоприв'язаність	5,4	4,96
8.	Внутрішня конфліктність	4,76	5,36
9.	Самозвинувачення	4,48	5,12

Виходячи з результатів, отриманих за методикою С.Р. Панталеєва і В.В. Століна, можна зробити наступні висновки щодо самоставлення респондентів. Всі показники обох вибірок знаходяться в рамках норми. При чому, показники суб'єкта без тілесних модифікацій завжди дещо вище, ніж в в суб'єкта з наявними модифікаціями, окрім останніх двох шкал - внутрішньої конфліктності та самозвинувачення – там люди з тату і пірсингом мають результати вище.

В середньогрупового суб'єкта вибірки без тілесних модифікацій можна спостерігати межове значення самоцінності, приближення її до високого значення, а також приближення показнику самозвинувачення до низького. Тобто, загалом такий суб'єкт характеризується стабільною самооцінкою, схильністю до підвищення самоцінності та зниженою схильністю до самозвинувачень.

Середньогруповий суб'єкт з тілесними модифікаціями також має достатній рівень самоцінності, але рівень шкали самозвинувачення в нього вище, ніж в суб'єкта без тілесних модифікацій. Треба зазначити і інші цікаві аспекти результатів. По-перше, середньогруповий суб'єкт з тілесними модифікаціями має нижче показник самоприв'язаності, ніж суб'єкт без тілесних модифікацій. Це може свідчити про те, що люди з тілесними модифікаціями менше виражають прив'язаність до самих себе, в тому числі до власного тіла, тим самим є більш готовими до його змін. По-друге, середньогруповий суб'єкт з тілесними модифікаціями має вищі показники внутрішньої конфліктності та самозвинувачень, ніж суб'єкт без тілесних модифікацій. Можливо, тілесні модифікації стають формою вирішення певних внутрішніх конфліктів чи навіть механізмом аутоагресії, аби виразити наявні самозвинувачення. Ці характеристики потребують окремого деталізованого дослідження в майбутньому.

Також було проаналізовано середньогрупові значення вибірки за критерієм статті. Середні показники самоствалення за методикою С.Р. Панталеєва і В.В. Століна окремо в чоловіків та жінок з тілесними модифікаціями та без них зазначено в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Середні показники самоствалення за методикою С.Р. Панталеєва і В.В. Століна окремо в чоловіків та жінок з тілесними модифікаціями та без них

№	Шкали методики	Середньогруповий суб'єкт			
		Без тілесних модифікацій		З тілесними модифікаціями	
		Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
1.	Внутрішня чесність	6,28	6,27	6,5	5,76
2.	Самовпевненість	6,85	6,61	5,75	6,33
3.	Самокерівництво	6,14	6,22	6,25	6,09
4.	Відображене самоствалення	6,42	6,22	5,75	5,9
5.	Самоцінність	7,57	7,83	7,5	7,28
6.	Самоприйняття	6,57	6,83	5,5	6,61
7.	Самоприв'язаність	5,57	5,33	4,25	5,09
8.	Внутрішня конфліктність	4,85	4,72	5,25	5,38
9.	Самозвинувачення	4,57	4,44	5	5,14

З наведених вище результатів видно, що середньогрупові значення представників чоловічого та жіночого роду у вибірці респондентів без тілесних модифікацій значної різниці не демонструють. Показники відрізняються тільки на 0,1-0,3 стени. Вибірка опитуваних з тілесними модифікаціями в цілому також характеризується невеликою різницею показників шкал. Але слід звернути увагу на наступні результати. Середньогрупові значення представників чоловічої статті з тілесними модифікаціями по шкалі внутрішньої чесності виявились вище, ніж в жінок, а жінки в свою чергу показали вище результати по шкалі самовпевненості. Жінки також демонструють вищі значення по шкалам самоприйняття та самоприв'язаності, ніж чоловіки.

Відсутні тілесні модифікації	Демонст.	1	4%	8	32%	11	44%	5	20%
	Застряв.	3	12%	9	36%	10	49%	3	12%
	Педант.	5	20%	9	36%	8	32%	3	12%
	Збудлив.	6	24%	10	40%	5	20%	4	16%
	Гіперт.	3	12%	4	16%	6	24%	12	48%
	Дистим.	15	60%	6	24%	4	16%	0	0%
	Тривож.	7	28%	5	20%	10	40%	3	12%
	Екзальт.	1	4%	6	24%	9	36%	9	36%
	Емотив.	3	12%	4	16%	11	44%	7	28%
	Циклот.	7	28%	3	12%	4	16%	11	44%
	Інтровер	10	40%	8	32%	7	28%	-	-
Присутні тілесні модифікації	Демонст.	1	4%	9	36%	6	24%	9	36%
	Застряв.	4	16%	11	44%	8	32%	2	8%
	Педант.	6	24%	4	16%	9	36%	6	24%
	Збудлив.	6	24%	9	36%	7	28%	3	12%
	Гіперт.	3	12%	3	12%	11	44%	8	32%
	Дистим.	14	56%	3	12%	6	24%	2	8%
	Тривож.	11	44%	2	8%	10	40%	2	8%
	Екзальт.	-	-	4	16%	15	60%	6	24%
	Емотив.	1	4%	3	12%	16	64%	5	20%
	Циклот.	2	8%	7	28%	8	32%	8	32%
	Інтровер	12	48%	5	20%	8	32%	-	-

Де, Ос. – особи, «Демонст.» відповідає шкалі Демонстративності; «Застряв.» - шкалі Застрявання; «Педант.» - шкалі Педантичності; «Збудлив.» - шкалі Збудливості; «Гіперт.» - шкалі Гіпертимності; «Дистим.» - шкалі Дистимності; «Тривож.» - шкалі Тривожності; «Екзальт.» - шкалі Екзальтованості; «Емотив.» - шкалі Емотивності; «Циклот.» - шкалі Циклотимності; «Інтровер.» - шкалі Інтроверсії.

З наведеної таблиці слід зазначити наступні результати. В респондентів без тілесних модифікацій переважаючими типами акцентуацій виявились гіпертимність, екзальтованість та циклотимність. Ці показники мають в опитуваних переважно високий рівень. Також підвищені результати наявні по шкалам демонстративності, застрягання та емотивності. Переважна кількість респондентів мають низькі значення по шкалі дистимності і інтроверсії. Спираючись на описи цих типів за К. Леонгардом, опитуваних можна назвати досить емоційними і лабільними, схильними до швидких змін настроїв, надмірного оптимізму та екстраверсії.

Респонденти з тілесними модифікаціями демонструють цікаві

результати. По шкалам демонстративності, гіпертимності, екзальтованості та циклотимності вони мають досить широкий розподіл отриманих показників: ці шкали переважають як в спектрі високих балів, так і в підвищених. Тобто, абсолютна більшість опитуваних з тілесними модифікаціями має наднормові показники вищевказаних шкал. Підвищеною також є й шкала емотивності. Шкала тривожності розподілена у вибірці майже навпіл: половина опитуваних мають підвищений рівень тривожності, інша половина – низький рівень. Також, переважна кількість респондентів з тілесними модифікаціями мають понижену дистимність і інтроверсію. Тобто, окрім демонстративності, постійної активності і надмірної емоційності, вони демонструють екстраверсію і емоційну нестабільність, швидкий перехід з одного емоційного стану на інший. Більш детально кожний окремий показник розглядатиметься в наступному пункті дослідження.

Окремим важливим аспектом даного дослідження було встановити схильність респондентів з тілесними модифікаціями до екстра- або інтроверсії. Згідно з отриманими результатами, переважна кількість опитуваних мають низькі показники інтроверсії (12 осіб або 48%), а також 9 осіб (36%) мають підвищені результати і 4 особи (16%) мають середні значення. Високих показників по шкалі інтроверсії визначено не було. Отже, переважна кількість респондентів демонструють схильність до екстраверсії та амбіверсії.

Також ми визначили показники середньогрупового суб'єкту. Середні показники дослідження типу особистості «Акцент 2-90» Шмішека-Мюллера, адаптація М.І. Вігдорчика в респондентів з тілесними модифікаціями та без них зазначено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

**Середні показники дослідження типу особистості «Акцент 2-90»
Шмішека-Мюллера, адаптація М.І. Вігдорчика, в респондентів з
тілесними модифікаціями та без них**

№	Шкали методики	Середньогруповий суб'єкт	
		Без тілесних модифікацій	З тілесними модифікаціями

1.	Демонстративність	15,76	16,24
2.	Застривання	14,56	14,08
3.	Педантичність	13,68	14,48
4.	Збудливість	13,08	13,68
5.	Гіпертимність	17,52	16,44
6.	Дистимність	9,24	11,16
7.	Тривожність	12,6	12
8.	Екзальтованість	18,24	18,48
9.	Емотивність	16,08	16,32
10.	Циклотимність	15,96	16,32
11.	Інтроверсія	10,92	11,04

Виходячи з результатів, отриманих за методикою дослідження типу особистості «Акцент 2-90», можна зробити наступні висновки. В середньогрупового суб'єкта вибірки без тілесних модифікацій шкали демонстративності, застривання, гіпертимності, екзальтованості, емотивності та циклотимності мають підвищені значення. Показники гіпертимності і екзальтованості є переважаючими, їх значення наближаються до високих.

Середньогруповий суб'єкт з тілесними модифікаціями демонструє перевагу в шкалах демонстративності, екзальтованості, емотивності та циклотимності, при чому вони мають вищі показники, ніж в середньогрупового суб'єкта без тілесних модифікацій. Також підвищене значення має шкала гіпертимності. Цікавим аспектом також є підвищене значення шкали педантичності, цей показник в суб'єкта з тілесними модифікаціями досить переважає над результатами суб'єкта без тілесних модифікацій. Показники шкал збудливості, дистимності, тривожності та інтроверсії – середні, нормативні, і є майже однаковими в середньогрупових суб'єктів обох вибірок.

Також було проаналізовано середньогрупові значення вибірки за критерієм статті. Середні показники самоствлення за методикою С.Р. Панталеєва і В.В. Століна окремо в чоловіків та жінок з тілесними модифікаціями та без них зазначено в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10.

**Середні показники дослідження типу особистості «Акцент 2-90»
Шмішека-Мюллера, адаптація М.І. Вігдорчика окремо в чоловіків та
жінок з тілесними модифікаціями та без них**

№	Шкали методики	Середньогруповий суб'єкт			
		Без тілесних модифікацій		З тілесними модифікаціями	
		Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
1.	Демонстративність	14	16,44	14	16,66
2.	Застрявання	12,57	15,33	10,5	14,76
3.	Педантичність	13,71	13,66	9	15,52
4.	Збудливість	13,28	13	12	14
5.	Гіпертимність	18,4	17,16	16,5	16,42
6.	Дистимність	10,7	8,6	9,75	11,42
7.	Тривожність	8,57	14,16	6	13,14
8.	Екзальтованість	17,14	18,66	15	19,14
9.	Емотивність	11,57	17,83	14,25	16,71
10.	Циклотимність	15,42	16,16	12,75	17
11.	Інтроверсія	11,14	10,83	14,25	10,42

З наведених вище результатів видно, що середньогрупові значення представників чоловічого та жіночого роду у вибірці респондентів без тілесних модифікацій мають деякі відмінності. Шкали демонстративності, застрявання, тривожності, екзальтованості, емотивності та циклотимності демонструють переважання саме у жінок, тобто жінок цієї вибірки можна назвати більш сфокусованими на увазі ззовні, більш емоційними та нестабільними. Водночас, чоловіки дещо більш інтровертовані. Інші показники мають невелику різницю.

Середньогрупові значення представників чоловічого та жіночого роду у вибірці респондентів з тілесними модифікаціями мають відмінності майже по всім шкалам. Жінки мають показники вище по всім шкалам, окрім гіпертимності та інтроверсії, при чому різниця між середніми значеннями чоловіків і жінок відрізняються на декілька балів. Тобто, жінки з тілесними модифікаціями є більш демонстративними, активними, збудливими,

емоційними, лабільними, екстравертивними, ніж чоловіки з тату чи пірсингом. Але слід звернути увагу на те, що такі результати можуть бути пояснені великою кількісною різницею жінок і чоловіків у вибірці (21 жінка та 4 чоловіка).

Окремо можна зробити висновок щодо порівняння середньогрупових значень представників однієї статі, але за критерієм наявності тілесних модифікацій. Жінки з тілесними модифікаціями є більш демонстративними, збудливими, дистимними, екзальтованими та циклотимними в порівнянні з жінками без тату і пірсингів. Можна висунути гіпотезу, що тату стають в окремих випадках додатковою можливістю проявити власну демонстративність, звернути на себе увагу, а в інших випадках вони можуть ставати виявом певних емоцій, надаючи можливість зафіксувати певне переживання на тілі чи навпаки, відволіктись від них. Детальніше мотиви і їх кореляції з характерологічними особливостями респондентів розглянуто в наступному пункті.

Чоловіки з тілесними модифікаціями мають вище показники емотивності та інтроверсії, ніж чоловіки без тілесних модифікацій. Демонстративність в чоловіків обох вибірок має однакове значення. Інші показники виявились вище у чоловіків без тату і пірсингу. Тобто, чоловіки з тілесними модифікаціями виявились більш емоційними, але менш схильними до змін настроїв, збудливості, педантичності, екстравертивності, тривожності та дистимності, ніж чоловіки без тату.

Таким чином, методика «Акцент 2-90» надала можливість розглянути основні характерологічні особливості респондентів. Ці результати були використані для пошуку кореляцій з мотивами виконання тілесних модифікацій і іншими питаннями дослідження, що описано в пункті 2.6.

2.5. Кількісний та якісний аналіз отриманих результатів дослідження

Після підрахунку і загального аналізу результатів стандартизованих методик був здійснений пошук кореляцій між їх показниками за допомогою

критерію Спірмена. Цей критерій дозволяє визначити рангову кореляцію і застосовується для аналізу зв'язку між ознаками, вимірюваними в порядкових шкалах.

Першою була проаналізована вибірка без тілесних модифікацій. Були визначені коефіцієнти кореляції рангу Спірмена між результатами методики дослідження самооцінки С.А. Будасі та показниками шкал методики дослідження самоствавлення С.Р. Панталеєва і В.В. Століна в опитуваних без тату. Було встановлено, що всі коефіцієнти r_s не досягають рівня статистичної значимості. Тобто, можна зробити висновок, що результати методики дослідження самооцінки С.А. Будасі не корелюють з показниками шкал методики дослідження самоствавлення С.Р. Панталеєва і В.В. Століна у вибірки респондентів без тілесних модифікацій. Це може бути пов'язано з незначною кількістю опитуваних. Припустимо, що вибірка з більшою кількістю респондентів продемонструвала б певні кореляційні зв'язки.

Визначення коефіцієнтів кореляції рангу Спірмена між результатами методики дослідження самооцінки С.А. Будасі та показниками шкал методики дослідження типу особистості «Акцент 2-90» Шмішека-Мюллера, адаптація М.І. Вігдорчика, в опитуваних без тату також показало, що існує від'ємний кореляційний зв'язок на 1% рівні між самооцінкою та показником педантичності (-0,419). Тобто, при збільшенні в опитуваних педантичності, їх самооцінка падає. Це можна пояснити тим, що педантичність часто сприяє перфекціонізму та надмірній скрупульозності, а також сумнівах у самому собі, тим самим знецінюючи себе і свої успіхи. Відсутність інших кореляцій так само може бути пов'язана з незначною кількістю опитуваних і може зазнавати змін за умови значного збільшення кількості респондентів.

Кореляційний аналіз між результатами методики дослідження самоствавлення С. Р. Панталеєва і В.В. Століна та показниками шкал методики дослідження типу особистості «Акцент 2-90» в опитуваних без тату показав, що при підвищенні значень демонстративності в опитуваних також зростає самокерівництво (0,435 при рівні статистичної значимості, $p \leq 0,05$) тобто чим

демонстративніше є особистість, тим більшою є для неї значимість власного «Я» і тим більше виникає контроль за власними емоціями, поведінкою. При підвищенні показників застрявання зростають значення самоцінності (0,618) та самоприв'язаності (0,617), рівень статистичної значимості, $p \leq 0,01$. Можна припустити, що застрявання надає особистості надмірної фіксації на власних почуттях, а тим самим і надмірної чутливості до самого себе, та обумовлює відсутність готовності до змін (самоприв'язаність) через цю надчутливість. При підвищенні показників педантичності зростає самоцінність особистості (0,435, при $p \leq 0,05$). При підвищенні збудливості в респондентів зростає внутрішня конфліктність (0,483 при $p \leq 0,05$), тобто вони емоційніше та інтенсивніше переживають певні зміни, як зовнішні так і внутрішні, тим самим породжуючи нові внутрішні конфлікти. При підвищенні гіпертимності в опитуваних зростають показники внутрішньої чесності (0,454 при $p \leq 0,05$), самокерівництва (0,461 при $p \leq 0,05$) та віддзеркаленого самоствавлення (0,424 при $p \leq 0,05$). Це є досить закономірним, бо гіпертими здебільшого представляють активних, лідерських та емоційних особистостей, тим самим такі опитувані є більш схильними до відкритості до себе та інших, сильного внутрішнього стрижня та віри у власну цінність для оточення. При підвищенні тривожності зростає показник самозвинувачення (0,401 при $p \leq 0,05$), що також є закономірним: висока тривожність породжує сумніви в собі та почуття провини. При підвищенні екзальтованості зростає внутрішня конфліктність (0,516 при $p \leq 0,01$) та самозвинувачення (0,401 при $p \leq 0,05$), тобто екзальтовані опитувані, які схильні до високої емоційності та надчутливості, також можуть проявляти цю надчутливість до самих себе, тим самим надмірно себе звинувачувати та створювати внутрішні конфлікти. Значна кореляція також наявна між показниками внутрішньої конфліктності (0,722) та самозвинувачення (0,644), рівень статистичної значимості $p \leq 0,01$, що дає

зробити висновок, що опитувані з нестабільним емоційним фоном і змінами настрою схильні до створення внутрішніх конфліктів та звинувачень себе за будь-які невдачі. Також наявна зворотна кореляція: при збільшенні циклотимності зменшується самовпевненість (-0,457 при $\rho \leq 0,05$), тобто нестабільний емоційний фон негативно впливає на самовпевненість респондентів. Інші шкали не демонструють значущих кореляційних зв'язків.

Наступним кроком дослідження став опис кореляцій у вибірці опитуваних з тілесними модифікаціями. Були визначені коефіцієнти кореляції рангу Спірмена між результатами методики дослідження самооцінки С.А. Будасі та показниками шкал методики дослідження самоствавлення С.Р. Панталеєва і В.В. Століна в опитуваних з тату та пірсингом. Було встановлено, що при підвищенні показника самооцінки за методикою С.А. Будасі в респондентів зростає самовпевненість (0,45, при рівні статистичної значимості, $\rho \leq 0,05$), самокерівництво (0,472 при $\rho \leq 0,05$), самоцінність (0,538 $\rho \leq 0,01$) та самоприв'язаність (0,479 при $\rho \leq 0,05$) за методикою С.Р. Панталеєва та В.В. Століна. Це є досить закономірним: чим вище самооцінка особистості, тим вище вона відчуває власну цінність і самодостатність, і тим більше відчуває силу власного «Я». Цікаво, що не дивлячись на таку закономірність і досить вагому кореляцію самооцінки з самоприв'язаністю, респонденти все одно змінюють власне тіло і додають до нього модифікації.

Далі були визначені коефіцієнти кореляції рангу Спірмена між результатами методики дослідження самоствавлення С.Р. Панталеєва і В.В. Століна та показниками шкал методики дослідження типу особистості «Акцент 2-90» Шмішека-Мюллера, адаптація М.І. Вігдорчика, в опитуваних з тілесними модифікаціями. В респондентів з тілесними модифікаціями при підвищенні демонстративності зростає самовпевненість (0,464 при рівні статистичної значимості при $\rho \leq 0,05$), самокерівництво (0,438 при $\rho \leq 0,05$) та самоприв'язаність (0,55 при $\rho \leq 0,01$). Ці ж самі шкали

зростають при підвищенні застрявання, а саме: самовпевненість (0,405 при $p \leq 0,05$), самокерівництво (0,398 при $p \leq 0,05$) та самоприв'язаність (0,66 при $p \leq 0,01$). Тобто, чим більше людина схильна до звернення на себе уваги оточення або до фіксації на певних емоційних станах, тим більшу впевненість в собі вона відчуває, і тим менше готова до певних змін в собі. Схожу кореляцію мали й опитувані без тілесних модифікацій. При збільшенні збудливості в респондентів з тату зростає самоприв'язаність (0,397 при $p \leq 0,05$). Можливо, саме надмірна збудливість стає перешкодою до відкритості і готовності особистості до власних змін. Вагому кореляцію має шкала гіпертимності з показниками самовпевненості (0,678 при $p \leq 0,01$), самокерівництва (0,556 при $p \leq 0,01$), віддзеркаленого самоствавлення (0,428 при $p \leq 0,05$), самоцінності (0,491 при $p \leq 0,05$) та самоприв'язаності (0,457 при $p \leq 0,05$). Як було згадано вище, така кореляція є досить закономірною, бо гіпертими здебільшого представляють активних, лідерських та емоційних особистостей, тим самим такі опитувані є більш схильними до відкритості до себе та інших, сильного внутрішнього стрижня та віри у власну цінність для оточення. При підвищенні дистимності спостерігається й зростання самозвинувачення (0,391 при $p \leq 0,05$), тобто в осіб з модифікаціями дистимність стає джерелом для частих звинувачень самих себе в життєвих невдачах. Так само, як у вибірці опитуваних без тату, шкала циклотимності корелює з внутрішньою конфліктністю (0,549 при $p \leq 0,01$) та самозвинуваченням (0,48 при $p \leq 0,05$), тобто чим нестабільнішою є емоційний стан респондентів, тим більше вони схильні до самокопання та докорів до самих себе. Інші шкали не демонструють значущих коефіцієнтів кореляції.

Додатково для порівняння результатів двох вибірок було використано U-критерій Манна-Уїтні. Він дозволяє зазначити, чи є досить малою зона перехрещуваних значень між двома рядами, тобто виявити відмінності в

значенні параметра між малими вибірками. Чим менше значення критерію, тим імовірніше, що відмінності між значеннями параметра у вибірках достовірні.

Порівняння значень двох вибірок (з тілесними модифікаціями та без) за допомогою U-критерію Манна-Уїтні за всіма методиками дослідження продемонстровані в додатку А. За результатом розрахунків, всі критерії знаходяться поза зоною значимості. Оскільки всі отримані значення більше нашого критичного значення для кількості респондентів у 25 осіб ($n=25$), тобто вище необхідного $U_{кр}=227$, ми не можемо стверджувати наявність вагомих відмінностей між отриманими результатами методик в респондентами з тілесними модифікаціями та без них.

Наступним кроком нашої роботи є поєднання отриманих результатів стандартизованих методик з відповідями авторської анкети. Спочатку розглянемо результати опитуваних без тілесних модифікацій.

Респонденти без тілесних модифікацій мали відповісти на питання «Як ви думаєте, чому інші люди роблять собі тілесні модифікації?». Їх відповіді були зазначені в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11.

Причини, чому інші люди роблять тілесні модифікації – на думку респондентів без тілесних модифікацій

№	Причина тілесних модифікацій	Кількість осіб	%
1	Самовираження	5 осіб	20%
2	Естетичні вподобання	4 особи	16%
3	Щось покращити в собі	4 особи	16%
4	Виділитись з натовпу	4 особи	16%
5	Велика кількість різноманітних причин	2 особи	8%
6	Особистісний вибір людини	2 особи	8%
7	Просто бажання	2 особи	8%
8	Пам'ять певного періоду життя, спогад	1 особа	4%

9	Привласнити собі своє тіло	1 особа	4%
---	----------------------------	---------	----

Отже, переважна кількість опитуваних без тілесних модифікацій вважає, що причинами тату і пірсингу в інших людей є самовираження, естетичні вподобання, бажання щось змінити в собі та виділитись з натовпу. Нагадаємо, що ця вибірка характеризується переважними значеннями в показниках гіпертимності, екзальтованості та циклотимності за методикою «Акцент 2-90». Тобто, причина самовираження може бути проєктивним віддзеркаленням опитуваних в активності, демонстрації себе та емоційності, притаманній саме гіпертимам. Також, в своїх наукових роботах К. Леонгард вказував, що екзальтованість надає людині схильність до захоплення прекрасним, чутливому ставленню до творчості та естетики, з чим можна пов'язати і причину естетичних вподобань. Екзальтовані люди можуть відчувати надмірні емоційні переживання до певних мистецьких образів, тим самим хотіти помістити їх на власне тіло. Наступна причина «Щось змінити в собі» може бути пов'язана з переважною кількістю циклотимів у вибірці: такі люди схильні до змін настрою, що може стосуватись і тілесних змін. Цікаво також те, що причину «Щось змінити у собі» обрали виключно люди з високими показниками самооцінки. Тобто, для них тілесні модифікації сприймаються як можливість прийти до власного ідеалу, але самі вони тілесні модифікації не використовують як певний спосіб покращити себе.

Таким чином, можна зробити висновок, що дане питання продемонструвало проєкцію респондентів щодо людей з тілесними модифікаціями. Вони назвали певні причини татуювань і пірсингів, спираючись на власні системи цінностей, характерологічні особливості і погляди.

Далі респонденти відповідали на питання, яке стосується їх бажання зробити тілесні модифікації в майбутньому. Було виявлено, що серед опитуваних без тілесних модифікацій 14 осіб або 56% (з 25 осіб) не хочуть мати тілесних модифікацій. Причини, чому респонденти не хочуть робити тілесні модифікації зазначені в таблиці 2.12.

Причини, чому люди без тілесних модифікацій відмовляються від виконання тілесних модифікацій в майбутньому

№	Причина відмови від тілесних модифікацій	Кількість осіб	%
1	Тілесні модифікації не є для них естетичними	4 особи	28,57%
2	Не мають бажання і потреби в тілесних модифікаціях	3 особи	21,42%
3	Не мають фінансових можливостей для тілесних модифікацій і не хочуть окремо відкладати на це кошти	2 особи	14,28%
4	Може змінитись інтерес і тілесна модифікація стане неактуальною	1 особа	7,14%
5	Не можуть зробити тілесні модифікації через професію	1 особа	7,14%
6	Бояться болю від тілесних модифікацій, не готові її терпіти	1 особа	7,14%
7	Принципово проти тілесних модифікацій на власному тілі	1 особа	7,14%
8	Не готові до змін тіла	1 особа	7,14%

Слід зазначити, що причину «Тілесні модифікації не є для них естетичними» вказували респонденти з високими значеннями демонстративності, застривання та емотивності за методикою «Акцент 2-90», а також з високими показниками самоцінності за методикою дослідження самоставлення С.Р. Панталеєва і В.В. Століна. Можна припустити, що такі респонденти чутливі, емоційні, достатньо високо цінять самих себе, а також особливе значення віддають увазі оточення на них, тому вони не відчують потреби змінювати власне тіло заради естетики, вони вже відчують його довершеним і можуть боятись змін. Респонденти з вказаною причиною «Не мають бажання і потреби в тілесних модифікаціях» не вказували протягом дослідження жодного інтересу до тілесних модифікацій.

І хоча 14 осіб (56%) відповіли, що не бажають виконувати тілесні модифікації в майбутньому, інша частина вибірки (11 осіб або 44%) хочуть мати татуювання чи пірсинг в майбутньому. Респонденти поділились, чому

вони досі їх не зробили, якщо мають таке бажання. Причини, чому опитувані досі не виконали тілесні модифікації вказані в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13.

Причини, чому люди без тілесних модифікацій, маючи бажання виконати тату чи пірсинг, досі цього не зробили

№	Причина відкладання виконання тілесних модифікацій	Кількість осіб	%
1	Тимчасово не мають фінансових ресурсів на тілесні модифікації	4 особи	36,36%
2	Ще не наважились на тілесні модифікації	3 особи	27,27%
3	Бояться болю від тілесних модифікацій, чекають психологічної готовності до переживання болю	2 особи	18,18%
4	На момент опитування вже знаходяться в процесі підготовки до виконання тілесної модифікації	2 особи	18,18%

Слід звернути увагу на цікаві кореляції в рамках цього питання. Причину «Ще не наважились на тілесні модифікації» вказали особи, в яких високе значення циклотимності за методикою «Акцент 2-90». Можливо, постійні зміни настрою та емоційна лабільність не дає стати повністю впевненим в рішенні виконати тілесну модифікацію, саме тому респонденти відкладають його. Причину «Бояться болю від тілесних модифікацій, чекають психологічної готовності до переживання болю» вказали опитувані з високим значенням по шкалі екзальтованості за методикою «Акцент 2-90». Можна припустити, що саме їх висока екзальтованість, яка виражається у підвищеній чутливості та емоційності, впливає на страх перед болем. Також причину «На момент опитування вже знаходяться в процесі підготовки до виконання тілесної модифікації» вказали опитувані з акцентуацією в гіпертимності. Тобто, як і властиво гіпертимам, вони активно виконують свої бажання і вже знаходяться в процесі підготовки до тілесних модифікацій.

Далі розглянемо детальніше результати опитуваних з тілесними модифікаціями. Було проаналізовано причини, чому опитувані виконали власні тілесні модифікації. Ці причини було зазначено в таблиці 2.14.

Причини, чому люди з тілесними модифікаціями виконали власні модифікації

№	Причина виконання тілесних модифікацій	Кількість осіб	%
1	Естетичні вподобання, краса	6 особи	24%
2	Тілесна модифікація як пам'ять про певну подію, спогад на тілі	4 особи	16%
3	Тілесна модифікація має глибокий особистісний символічний сенс	3 особи	12%
4	Тілесна модифікація як мистецтво або творчість на тілі	3 особи	12%
5	Самовираження	3 особи	12%
6	Виділитись з натовпу	2 особи	8%
7	Тілесна модифікація як спосіб відволіктись від проблем	1 особа	4%
8	Скрити недоліки на тілі	1 особа	4%
9	Відчувати себе впевненішим	1 особа	4%
10	Просто з'явилося бажання тілесної модифікації і воно одразу було виконано	1 особа	4%

Нагадаємо, що середньогруповий суб'єкт з тілесними модифікаціями демонструє перевагу в шкалах демонстративності, екзальтованості, емотивності, циклотимності і також має високі показники гіпертимності за методикою «Акцент 2-90». Отже, можна припустити, що причина «Естетичні вподобання, краса» може бути пов'язаною з високими показниками демонстративності та екзальтованості. Такі респонденти схильні багато уваги приділяти своєму зовнішньому вигляду, для них важлива думка оточення та їх самопрезентація, тому тату або пірсинг можуть виконувати функцію привернення уваги до себе.

Причини «Тілесна модифікація як пам'ять про певну подію, спогад на тілі» та «Тілесна модифікація має глибокий особистісний символічний сенс» можуть впливати внаслідок високої гіпертимності, емотивності та циклотимності респондентів. Такі люди є досить емоційними, чутливими, нестабільними. Припускаємо, що тілесні модифікації можуть стати для таких опитуваних певним якорем, які надають їм можливість стабілізуватись хоча би на рівні тіла. Детальніше цю гіпотезу було розглянуто в наступному розділі.

Причини «Тілесна модифікація як мистецтво або творчість на тілі» та «Самовираження» можуть мати зв'язок з високою екзальтованістю респондентів вибірки. Як було вказано вище, екзальтовані люди можуть відчувати надмірні емоційні переживання до певних мистецьких образів, вони чутливіше сприймають творчість і красу. Ці характерологічні особливості можуть ставати причинами бажання помістити творчі образи на власне тіло і таким чином виражати свої цінності і погляди, своє внутрішнє «Я».

Наступне, що ми би хотіли проаналізувати, це бажання респондентів з вже наявними тілесними модифікаціями робити татуювання або пірсинг повторно. Існує думка, що тілесні модифікації часто стають залежністю і людині важко зупинитись їх виконувати. Наше дослідження підтверджує те, що більшість респондентів з тілесними модифікаціями бажають зробити ще. Отримані результати визначають, що з загальної вибірки (25 осіб) 22 особи або 88% прагнуть зробити тілесні модифікації повторно, і тільки 3 особи або 12% не хочуть більше модифікацій. Можна припустити, що тілесні модифікації відіграють важливу роль в психічному стані респондентів, виконують певні особистісні функції для опитуваних, від яких їм важко відмовитись, що й стає причиною робити їх ще й ще.

Іншим питанням анкети було «Чи змінилось ваше ставлення до тіла після створення модифікації? Якщо так, то як саме?», на що було отримано досить неоднозначні відповіді. 14 осіб вибірки (56%) вказали, що їх ставлення до тіла змінилось в кращу сторону. Це означає, що тілесні модифікації, на думку опитуваних, були зроблені доцільно і виконали ту основну функцію, яке має будь-яка тілесна модифікація – покращити сприйняття тіла, змінюючи його. Але 11 осіб (44%) відповіли, що їх ставлення до тіла жодним чином не змінилось. Такий розподіл викликає закономірне питання: навіщо виконувати тілесні модифікації, якщо це ніяк не впливає на сприйняття тіла? Яка була справжня ціль виконання довічних модифікацій тіла, якщо не зміна самого тіла? Можна припустити, що таким чином респонденти дійсно використовують модифікації в якості якоря, але якоритись можуть виключно

на рівні тіла, не рефлексуючи зміни на рівні емоцій та когніцій. Таким чином, якоріння відбувається лише частково, неінтегративно. Це питання потребує додаткових майбутніх досліджень з використанням проєктивних методик для вивчення підсвідомих механізмів психіки респондентів з тілесними модифікаціями.

Останнім етапом нашого дослідження став більш детальний огляд результатів респондентів з неадекватними показниками самооцінки за методикою дослідження самооцінки С.А. Будасі та опис їх загального психологічного портрету. Ці опитувані зацікавили нас по причині наявності саме крайніх значень, тобто високої неадекватної та низької неадекватної самооцінки.

Відомо, що параметр неадекватності самооцінки передбачає крайню лабільність в здібності оцінювати себе, і особистості з таким показником можуть демонструвати як надмірно високі, так і надмірно низькі результати в залежності від певного емоційного стану чи життєвого періоду. Такий паттерн поведінки має назву «ідеалізація-знецінення» і проявляється в епізодичному піднесенні, переоцінці себе, а потім в знеціненні та надмірній самокритиці. Таким чином, і високу, і низьку неадекватну самооцінку можна вважати частиною одне одної, вони змінюють одне одну при зміні стану людини.

Із загальної вибірки 50 людей 10 осіб мають показники неадекватної самооцінки. Вони були винесені як окрема вибірка, їх характеристики продемонстровано в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15.

Характеристики вибірки опитуваних, які мають неадекватні показники самооцінки за методикою С.А. Будасі

Наявність тілесних модифікацій	Показники, характеристики вибірки	Особи	Стать		Всього осіб
			Чоловіча	Жіноча	
	Висока неадекватна самооцінка	4 ос.	1 ос.	3 ос.	6 осіб

Відсутні тілесні модифікації	Низька неадекватна самооцінка	2 ос.	1 ос.	1 ос.	
Присутні тілесні модифікації	Висока неадекватна самооцінка	2 ос.	0 ос.	2 ос.	4 особи
	Низька неадекватна самооцінка	2 ос.	0 ос.	2 ос.	

З вищенаведеної таблиці видно, що серед респондентів без тілесних модифікацій є 6 осіб з неадекватними показниками самооцінки, а серед респондентів з тілесними модифікаціями – 4 осіб.

Аналізуючи показники цих опитуваних за методикою дослідження самоставлення С.Р. Панталеєва і В.В. Століна, можна побачити наступні особливості. Всі представники високої неадекватної самооцінки мають високі показники самоцінності. Також, 4 з 6 осіб з високою неадекватною самооцінкою мають високі показники самоприйняття, інші 2 – середні, на межі з високими показниками. При чому, представники низької неадекватної самооцінки також мають середні, на межі з високими, значення по цим двом шкалам. Одна особа з низькою неадекватною самооцінкою має високі значення по цим шкалам. Ці результати демонструють нестабільність самооцінки даних респондентів, лабільність їх психічного стану. Також важливо вказати, що всі представники низької неадекватної самооцінки мають високі показники по шкалі самозвинувачення, при цьому маючи середні показники самоцінності та самоприйняття. Тобто, дані респонденти мають надмірне відчуття провини, часто звинувачують самих себе, що й може впливати на здібність стабільно оцінювати себе. Детальніше характерологічні особливості цих опитуваних розкриваються в методиці «Акцент 2-90».

Аналізуючи показники даних респондентів за методикою «Акцент 2-90» Шмішека-Мюллера в адаптації М.І. Вігдорчика, було визначено наступні особливості. Найпоширенішими акцентуаціями характеру опитуваних з неадекватними показниками самооцінки стали демонстративність, гіпертимність, екзальтованість, циклотимність та емотивність. Таким чином, 6 з 10 осіб мають високі показники демонстративності, 8 з 10 осіб мають високі

показники гіпертимності, 8 з 10 осіб мають високі показники по шкалі екзальтованості, 8 з 10 осіб мають високі показники по шкалі циклотимності та 7 з 10 осіб мають високі показники по шкалі емотивності. Тобто, ці респонденти характеризуються надмірною емоційністю, активністю, лабільністю, частими змінами настрою. Сам К. Леонгард в своїй роботі «Акцентуйовані особистості», описуючи свою циклотимну пацієнтку Христину Ш., вказував, що циклотимні особистості схильні проявляти свої риси з надмірною полярністю: епізодично вони надмірно критичні до себе, звинувачують у всіх невдачах самих себе, а потім можуть жваво і радісно обговорювати персональні питання [8, с.123]. Зміна таких циклів відбувається досить непередбачувано, і не завжди у відповідь виключно до зовнішніх факторів. Триггером можуть ставати і внутрішні безпідставні зміни настрою. К. Леонгард вважав спадковий чинник первинним у появі акцентуації в циклотимності. При чому, додаткові акцентуації в гіпертимності, емотивності та екзальтованості можуть тільки підвищувати внутрішню нестабільність опитуваних. Такі показники акцентуацій, як в респондентів нашого дослідження, можуть обумовлювати їх лабільну самооцінку, що змінюється від високої неадекватної до низької неадекватної.

Також цікавим аспектом результатів методики «Акцент 2-90» є наявність підвищених або наближених до них значень шкали застрявання у респондентів з неадекватними показниками самооцінки без тілесних модифікацій. Можна припустити, що саме шкала застрявання є певними «гальмами» для цих осіб у питанні тілесних модифікацій. Будучи емоційно нестабільними та надмірно чутливими, але маючи стійкість афекту, вони довго переживають будь-які зміни, фіксуються на них. В такому випадку тілесні модифікації, по-перше, навряд чи будуть з'являтися як результат якогось імпульсивного рішення, а по-друге, навряд чи такі люди будуть тілесно відігравати певні переживання, бо вони зафіксовані на власних емоційних станах більше, ніж на зовнішньому світі і тілесності.

Окремо було проаналізовано відповіді авторської анкети цих

респондентів. Один з опитуваних без тілесних модифікацій з низькою неадекватною самооцінкою вказує, що на його ставлення до тіла ніяк не могли би повпливати тілесні модифікації, а другий респондент, навпаки, вказує, що хотіла би мати татуювання, і воно могло би змінити її ставлення до тіла, але зараз вона не має фінансової можливості виконати модифікацію. Ми не можемо знати точно, чи є фінансовий чинник дійсним, бо часто люди схильні приховувати за ним інші причини, наприклад, тимчасову психологічну неготовність до здійснення модифікацій. При чому, схожі результати мають респонденти без тілесних модифікацій з високою неадекватною самооцінкою: 3 з 4 осіб вказують, що їх ставлення до тіла ніяк не зміниться при гіпотетичній наявності модифікацій, і вони не планують їх здійснювати, і 1 особа вказує, що тату зробило би її впевненішою, але вона поки не наважилась на нього. Можна припустити, що всі опитувані без тілесних модифікацій з неадекватними показниками самооцінки просто не бачать в тату та пірсингу реальної потреби, бо тілесні модифікації не є для них шляхом подолання внутрішніх конфліктів. Це також корелює з вищесказаним про високі показники цих опитуваних по шкалі застрявання за методикою «Акцент 2-90». Стійкість афекту дає їм надмірне переживання емоційних станів внутрішньо, а не тілесно.

Серед респондентів з тілесними модифікаціями є 2 особи з високою неадекватною самооцінкою та 2 особи з низькою неадекватною самооцінкою. Дві опитувані з тілесними модифікаціями (одна з високою неадекватною, друга з низькою неадекватною самооцінкою) описують, що їх тату та пірсинг змінили їх ставлення до тіла в кращу сторону, зробили їх впевненіше в собі. Цікаво зазначити, що обидві респондентки мають високі показники демонстративності, і вказують, що їх тілесні модифікації надали можливість зробити певні частини тіла привабливіше. Для таких осіб особливо важлива увага оточення, а отже і оцінка соціумом їх зовнішності. Можливо, тілесні модифікації також стали додатковим джерелом отримання уваги від інших людей. При чому, опитувана з низькою неадекватною самооцінкою має більше

15 тату, і також має високі значення педантичності, що вказує на постійні сумніви в собі і можливу ритуальність певних поведінкових паттернів. Такі особи схильні до надмірної самокритики, самокопання, і для подолання внутрішньої напруги можуть повторювати одні й ті самі поведінкові акти багаторазово. Можна припустити, що тілесні модифікації для неї стають, по-перше, можливістю отримати зовнішню увагу, а по-друге, способом зниження емоційної напруги з можливістю також відчувати себе впевненіше, зменшуючи сумніви в самій собі. Звідси й така велика кількість модифікацій. Але для цих опитуваних тілесні модифікації виконують необхідні їм завдання, підвищуючи впевненість в собі, тобто, можна припустити, що тілесні модифікації для них були здійснені доцільно.

Дві опитувані з модифікаціями (одна з високою неадекватною, друга з низькою неадекватною самооцінкою) вказують, що їх тіло жодним чином не змінилось після виконання модифікацій. Одна з них зазначила, що ціль тату була підкреслення її особистості, друга – фіксація важливого життєвого етапу в житті на тілі. Вказані причини виглядають досить свідомими, але виникає питання: якщо модифікація жодним чином не впливає на тіло, навіщо самовиражатись та фіксувати емоційно важливі події саме через тіло? Існують інші шляхи, якими опитувані могли самовиразитись та зафіксувати певний період життя (наприклад, творчість), але вони обирають саме шлях тілесності і переживання болю. Виникає спостереження, ніби такі респонденти сприймають тіло окремо від їх внутрішнього світу та емоційних станів, тіло ніби «неживе». Воно містить на собі модифікації, які були нанесені через процес переживання болю та тривале терпіння загоєння, але не інтегрувалось у внутрішній світ особистості. Таким чином, можливе якоріння, яке прагнули виконати респонденти, здійснилось виключно на рівні тіла, але не когніцій та емоцій. Інтегративне якоріння, як ми би хотіли це назвати, виконано не було.

Отже, з вищесказаного можна зробити наступні висновки. Високу і низьку неадекватну самооцінку можна вважати частиною одне одної, вони змінюють одне одну при зміні стану людини. За методикою дослідження

самоствалення С.Р. Панталеєва і В.В. Століна, представники високої і низької неадекватної самооцінки мають високі показники самоцінності та самоприв'язаності, а також опитувані з низькою неадекватною самооцінкою мають високі значення по шкалі самозвинувачення. Методикою «Акцент 2-90» було встановлено, що всі респонденти з неадекватною самооцінкою схильні до високих показників по шкалам демонстративності, гіпертимності, екзальтованості, циклотимності та емотивності. Також, опитувані з низькою неадекватною самооцінкою схильні до високого застрявання. Було припущено, що всі опитувані без тілесних модифікацій з неадекватними показниками самооцінки не використовують тілесні модифікації як шлях подолання внутрішніх конфліктів, а респонденти з модифікаціями та неадекватною самооцінкою можуть, з одного боку, використовувати тату як спосіб покращення ставлення до власного тіла, а з іншого – можуть використовувати модифікації як тілесні якорі, але не інтегруючи їх до свого внутрішнього світу.

Висновки до другого розділу

Таким чином, в другому розділі були виконані два останні завдання роботи, а саме: були визначені характерологічні особливості людей з тілесними модифікаціями і встановлено взаємозв'язок між наявністю тілесних модифікацій, типом особистості та самооцінкою. Підсумовуючи даний розділ, можна зробити наступні висновки:

1) Згідно з методикою С.А. Будассі, показники самооцінки в опитуваних без тілесних модифікацій та з ними є досить подібними. Більшість респондентів обох вибірок схильні до середньої адекватної самооцінки. Показник високої неадекватної самооцінки виявився вище у людей без тілесних модифікацій. У вибірці людей з тілесними модифікаціями висока кількість респондентів з високою адекватною самооцінкою. В обох вибірках чоловіки більш схильні до середньої адекватної самооцінки, а жінки – до високої адекватної.

2) Згідно з методикою дослідження самоствавлення С.Р. Панталеєва і В.В. Століна, всі показники обох вибірок знаходяться в рамках норми. При чому, показники суб'єкта без тілесних модифікацій завжди дещо вище, ніж в суб'єкта з наявними модифікаціями, окрім шкал внутрішньої конфліктності та самозвинувачення – там люди з тату і пірсингом мають результати вище. Середньогруповий суб'єкт вибірки без тілесних модифікацій характеризується стабільною самооцінкою, схильністю до підвищення самоцінності та зниженою схильністю до самозвинувачень. Середньогруповий суб'єкт з тілесними модифікаціями також має достатній рівень самоцінності, вище рівень самозвинувачення, має нижче показник самоприв'язаності, має вищі показники внутрішньої конфліктності та самозвинувачень, ніж суб'єкт без тілесних модифікацій. Можливо, тілесні модифікації стають формою вирішення певних внутрішніх конфліктів чи навіть механізмом аутоагресії, аби виразити наявні самозвинувачення.

3) Згідно з методикою «Акцент 2-90» Шмішека-Мюллера, в адаптації Вігдорчика М., в респондентів без тілесних модифікацій переважаючими типами акцентуацій виявились гіпертимність, екзальтованість та циклотимність. Ці показники мають в опитуваних переважно високий рівень. Також підвищені результати наявні по шкалам демонстративності, застрягання та емотивності. Переважна кількість респондентів мають низькі значення по шкалі дистимності і інтроверсії. Респонденти з тілесними модифікаціями демонструють високі показники демонстративності, гіпертимності, екзальтованості та циклотимності і понижені значення дистимності і інтроверсії. Окремо було виявлено, що люди з тілесними модифікаціями є більш схильними до екстра- та амбіверсії.

4) Кореляційний аналіз виявив, що кореляції між результатами методики дослідження самооцінки С.А. Будассі та показниками шкал методики дослідження самоствавлення С.Р. Панталеєва і В.В. Століна в опитуваних без тілесних модифікацій не досягають значущих для досліджень значень. Але в респондентів з тілесними модифікаціями при підвищенні показника

самооцінки зростає самовпевненість, самокерівництво, самоцінність та самоприв'язаність. В опитуваних з тату та пірсингом між результатами методики С.А. Будасі та «Акцент 2-90» також не спостерігаються вагомі кореляції, так само в респондентів без модифікацій, окрім наявності негативної кореляції між самооцінкою та педантичністю (чим вище педантичність, тим нижче самооцінка респондентів без тату).

В респондентів без тілесних модифікацій наявні значущі кореляції між показниками методик С.Р. Панталеєва, В.В. Століна та «Акцент 2-90», а саме: чим вище показник демонстративності, тим вище є самокерівництво опитуваних, при зростанні застрявання зростає самоцінність і самоприв'язаність респондентів. При зростанні педантичності зростає внутрішня конфліктність. Гіпертимність істотно корелює з внутрішньою чесністю, самокерівництвом і віддзеркаленим самоствавленням. При підвищенні тривожності зростає самозвинувачення. При збільшенні екзальтованості збільшується внутрішня конфліктність і самозвинувачення, і так само при зростанні циклотимності зростає внутрішня конфліктність і самозвинувачення. Також наявна негативна кореляція циклотимності з самовпевненістю. В респондентів з тілесними модифікаціями наявні наступні кореляції. Демонстративність корелює з самовпевненістю, самокерівництвом і самоприв'язаністю. При зростанні застрявання збільшується показники самовпевненості, самокерівництва і самоприв'язаності, і при зрості збудливості так само зростає самоприв'язаність. Гіпертимність корелює з самовпевненістю, самокерівництвом, віддзеркаленим самоствавленням, самоцінністю і самоприв'язаністю, дистимність - з самозвинуваченням. При збільшенні циклотимності зростає внутрішня конфліктність та самозвинувачення.

5) Якісний аналіз отриманих результатів всіх методик надав можливість зробити наступні висновки. Переважна кількість опитуваних без тілесних модифікацій вважає, що причинами тату і пірсингу в інших людей є самовираження, естетичні вподобання, бажання щось змінити в собі та

виділитись з натовпу, і це є проекцією переважання в цих опитуваних показників гіпертимності, екзальтованості та циклотимності за методикою «Акцент 2-90». Також 56% з них відповіли, що не бажають виконувати тілесні модифікації в майбутньому, інша частина вибірки (44%) хочуть мати татування чи пірсинг в майбутньому. Причини, чому ці опитувані досі не виконали модифікацій також були досліджені в роботі.

Були проаналізовані кореляції між причинами виконання модифікацій у респондентів з тату та пірсингом. Причина «Естетичні вподобання, краса» може бути пов'язаною з високими показниками демонстративності та екзальтованості; причини «Тілесна модифікація як пам'ять про певну подію, спогад на тілі» та «Тілесна модифікація має глибокий особистісний символічний сенс» можуть впливати внаслідок високої гіпертимності, емотивності та циклотимності респондентів; причини «Тілесна модифікація як мистецтво або творчість на тілі» та «Самовираження» можуть мати зв'язок з високою екзальтованістю респондентів вибірки. Наше дослідження також підтверджує те, що більшість респондентів з тілесними модифікаціями бажають зробити їх ще, повторно.

Було виявлено, що в більшості респондентів (56%) ставлення до тіла змінилось в кращу сторону, але 44% зазначили, що їх ставлення до тіла жодним чином не змінилось після виконання тату чи пірсингу. Такі результати демонструють доцільність виконання тілесних модифікацій в першій частині опитуваних. Щодо другої частини – можна припустити, що таким чином респонденти дійсно використовують модифікації в якості якоря, але якоритись можуть виключно на рівні тіла, не рефлексуючи зміни на рівні емоцій та когніцій.

б) Психологічні портрети респондентів з неадекватними показниками самооцінки за методикою С. А. Будассі демонструють наступне. За методикою С.Р. Століна та В.В. Пантилеєва всі представники високої неадекватної самооцінки мають високі показники самоцінності та самоприйняття. Опитувані з низькою неадекватною самооцінкою мають високі показники по

шкалі самозвинувачення, при цьому маючи середні показники самоцінності та самоприйняття. Всі ці респонденти характеризуються нестабільною самооцінкою та емоційною лабільністю. За методикою «Акцент 2-90» найпоширенішими акцентуаціями характеру опитуваних з неадекватними показниками самооцінки стали демонстративність, гіпертимність, екзальтованість, циклотимність та емотивність. Також, опитувані з низькою неадекватною самооцінкою схильні до високого застрявання.

Було припущено, що всі опитувані без тілесних модифікацій з неадекватними показниками самооцінки не використовують тілесні модифікації як шлях подолання внутрішніх конфліктів, а респонденти з модифікаціями та неадекватною самооцінкою можуть, з одного боку, використовувати тату як спосіб покращення ставлення до власного тіла, а з іншого – можуть використовувати модифікації як тілесні якори, але не інтегруючи їх до свого внутрішнього світу.

Таким чином, це дослідження виявило, як характерологічні особливості особистості впливають на ставлення до тіла та тілесних модифікацій.

ВИСНОВКИ

Отже, загальною метою роботи було дослідити вплив характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій. На підставі проведеного дослідження можна зробити висновки щодо виконання трьох його основних завдань:

1. Була проаналізована наукова література на предмет впливу характерологічних особливостей особистості на її ставлення до тіла та тілесних модифікацій і виявлено, що як культурний феномен, тілесні модифікації існують досить тривалий термін. Перші свідчення про татуювання ведуть дослідників ще до кордонів верхнього палеоліту, і практика навмисної зміни тіла, ймовірно, існувала й раніше. У будь-якій культурі світу можна знайти згадки про тілесні модифікації: малюнки на тілі єгипетських жриць, пірсинг лідерів монгольських племен, кровопускання майя і т.п. Татуювання, шрамування і пірсинг поступово поширювались і в молодіжних контркультурних напрямках, і в кримінальних субкультурах, і серед аристократії. Така глобальна популяризація свідчить про зв'язок тілесних модифікацій із підсвідомою частиною психіки. Цей зв'язок реалізується через символізм і глибинну архетиповість татуювання, хоча багатьом з нас здається, що «тату – це просто малюнок». Багато причин, насправді, демонструють, що тілесні модифікації – це щось набагато глибше, ніж просто естетично приваблива зміна тіла. Так було визначено, що респонденти з татуюванням зазвичай мають нестабільну самооцінку і можуть переживати певну психологічну кризу. Окрім самооцінки, тип особистості також впливає на факт наявності татуювання та його сюжет. Так татуювання частіше роблять люди епілептоїдного, істероїдного типів (за А.Є. Лічко), гіпертимного, дистимного типів (за К. Леогардом), патопсихологічних типів з істероїдними, шизоїдними, антисоціальними та емоційно-нестійкими розладами і ілостенічного, емфостенічного, агостенічного та інших типів (за В. Лібіним, О. Лібіним, О. Лібіною). Але через велику кількість типологій, продовження подібних досліджень залишається актуальним.

2. Було емпірично визначено характерологічні особливості людей з тілесними модифікаціями. Згідно з методикою С.А. Будасі, більшість респондентів схильні до середньої адекватної самооцінки. Показник високої неадекватної самооцінки виявився вище у людей без тілесних модифікацій. У вибірці людей з тілесними модифікаціями висока кількість респондентів з високою адекватною самооцінкою. Згідно з методикою дослідження самоставлення С.Р. Панталеєва і В.В. Століна, всі показники обох вибірок знаходяться в рамках норми. Середньогруповий суб'єкт вибірки без тілесних модифікацій характеризується стабільною самооцінкою, схильністю до підвищення самоцінності та зниженою схильністю до самозвинувачень. Середньогруповий суб'єкт з тілесними модифікаціями також має достатній рівень самоцінності, вище рівень самозвинувачення, має нижче показник самоприв'язаності, має вищі показники внутрішньої конфліктності та самозвинувачень, ніж суб'єкт без тілесних модифікацій.

Згідно з методикою «Акцент 2-90» Шмішека-Мюллера, в адаптації Вігдорчика М., в респондентів без тілесних модифікацій переважаючими типами акцентуацій виявились гіпертимність, екзальтованість, циклотимність, за ними - демонстративність, застрягання та емотивність.. Респонденти з тілесними модифікаціями демонструють високі показники демонстративності, гіпертимності, екзальтованості та циклотимності і понижені значення дистимності і інтроверсії. Окремо було виявлено, що люди з тілесними модифікаціями є більш схильними до екстра- та амбіверсії.

Кореляційний аналіз виявив, що кореляції між результатами методики дослідження самооцінки С.А. Будасі та показниками шкал методики дослідження самоставлення С.Р. Панталеєва і В.В. Століна в опитуваних без тілесних модифікацій не досягають значущих для досліджень значень. Але в респондентів з тілесними модифікаціями при підвищенні показника самооцінки зростає самовпевненість, самокерівництво, самоцінність та самоприв'язаність. В опитуваних з тату та пірсингом між результатами методики С.А. Будасі та «Акцент 2-90» також не спостерігаються вагомі

кореляції, так само в респондентів без модифікацій, окрім наявності зворотної кореляції між самооцінкою та педантичністю. Також в респондентів без тілесних модифікацій та з ними наявні декілька значущих кореляцій між показниками методик С.Р. Панталеєва, В.В. Століна та «Акцент 2-90», всі кореляції були описані і обгрунтовані в другому розділі роботи.

3. Було встановлено взаємозв'язок між наявністю тілесних модифікацій, типом особистості та самооцінкою. Переважна кількість опитуваних без тілесних модифікацій вважає, що причинами тату і пірсингу в інших людей є самовираження, естетичні вподобання, бажання щось змінити в собі та виділитись з натовпу, і це є проекцією переважання в цих опитуваних показників гіпертимності, екзальтованості та циклотимності за методикою «Акцент 2-90». Був досліджений взаємозв'язок між причинами виконання модифікацій у респондентів з тату та пірсингом та їх характерологічними особливостями. Причина «Естетичні вподобання, краса» може бути пов'язаною з високими показниками демонстративності та екзальтованості в опитуваних; причини «Тілесна модифікація як пам'ять про певну подію, спогад на тілі» та «Тілесна модифікація має глибокий особистісний символічний сенс» можуть впливати внаслідок високої гіпертимності, емотивності та циклотимності респондентів; причини «Тілесна модифікація як мистецтво або творчість на тілі» та «Самовираження» можуть мати зв'язок з високою екзальтованістю респондентів вибірки. Детальніше кореляції описані в другому розділі роботи.

Додатково були описані психологічні портрети респондентів з неадекватними показниками самооцінки за методикою С. А. Будасі. За методикою С.Р. Століна та В.В. Панталеєва всі представники високої неадекватної самооцінки мають високі показники самоцінності та самоприйняття. Опитувані з низькою неадекватною самооцінкою мають високі показники по шкалі самозвинувачення, при цьому маючи середні показники самоцінності та самоприйняття. Всі ці респонденти характеризуються нестабільною самооцінкою та емоційною лабільністю. За

методикою «Акцент 2-90» найпоширенішими акцентуаціями характеру опитуваних з неадекватними показниками самооцінки стали демонстративність, гіпертимність, екзальтованість, циклотимність та емотивність. Також, опитувані з низькою неадекватною самооцінкою схильні до високого застрявання. Було припущено, що всі опитувані без тілесних модифікацій з неадекватними показниками самооцінки не використовують тілесні модифікації як шлях подолання внутрішніх конфліктів, а респонденти з модифікаціями та неадекватною самооцінкою можуть, з одного боку, використовувати тату як спосіб покращення ставлення до власного тіла, а з іншого – можуть використовувати модифікації як тілесні якорі, але не інтегруючи їх до свого внутрішнього світу.

Тема пошуку зв'язку між характерологічними особливостями особистості та зробленими нею тілесними модифікаціями залишається актуальною і потребує подальших досліджень. Адже, як написав в своїх книзі «Татуювання, шрамування і інші прикраси тіла» чеський науковець Мартін Рихлік: «Татуювання звертало і досі звертає мало уваги соціологів, істориків, знавців мистецтва і культури. Водночас це єдиний вид мистецтва, який використовує в якості матеріалів живі тканини» [42].

Таким чином, усі завдання дослідження було виконано, а його мета – досягнена.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артюхіна Н.В. Феномен татуювання як засіб самовизначення та самопрезентації особистості у юнацькому віці. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки», Випуск 5, том 1, 2016. – стор. 17-23.
2. Вігдорчик М. І. Психодинамічний підхід до проблеми акцентуації. Акцент 2-90. – Одеса, 1995. – 40с.
3. Винокур І. С., Якубовський В. І., Журко О. І., Мегей В. П. Речовий скарб із літописного Губина. URL: http://www.iananu.kiev.ua/archaeology/2003-1/vinokur_yakubovsky_zhurko_megey.htm
4. Касинюк Л.А., Яровицька Н.А. Феномен тіла: філософський вимір. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/download/818/948>
5. Корж С. Козачі сережки. Символіка і значення. URL: <https://what.com.ua/kozachi-serejki-simvolika-i-z/>
6. Корчуганова І. П. Професійний розвиток і підтримка педагогів, працюючих з дітьми групи ризику: методичний посібник. URL: <https://es.book.xyz/book/3142665/a34f41>
7. Лічко А.Є. Психопатії та акцентуації характеру в підлітків. URL: <https://monster-book.com/psihopatii-i-akcentuacii-haraktera-u-podrostkov>
8. Леонгард К. Акцентуйовані особистості/ за ред. В. М. Блейхера; Київ: Вища шк. Головне видавництво, 1989.— 375 с.
9. Ломброзо Чезаре: Преступна людина. URL: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=162093>
10. Мирончук Е.І., Фальковська Л.М.. Вивчення психологічних причин татуювань. – Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, Житомир, 2017.
11. Методика дослідження самооцінки С.А. Будассі URL: http://ni.biz.ua/15/15_11/15_110532_test-na-samootsenku-lichnosti-ya-realnoe-ya-idealnoe-metodika-budassi-issledovaniya-ya-kontseptsii.html

12. Методика дослідження самоствавлення В.В. Століна і С.Р Пантилєєва
URL:http://ni.biz.ua/15/15_11/15_110531_metodika-issledovaniya-samootnosheniya-test---oprosnik-mis-vv-stolin-sr-pantileev.html
13. Марінушкіна О.Є. Порадник практичного психолога. URL:
<https://dnmcps.com.ua/sites/default/files/2019-10/31/3/Марінушкіна%20О.%20Є.%20Порадник%20практичного%20психолога.pdf>
14. Марті Йозеф. Тіло як культура. Татуювання тіла та процеси глобалізації. URL:<http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37928/15-Marti.pdf>
15. Муха О. Формати ставлення до власного тіла: парадокс духовності 20 сторіччя // Наука. Релігія. Культура: Збірник наукових статей. Донецьк, 2006. № 1. с.141–146.
16. Муха О. Трансформація людської тілесності в 21 сторіччі: на шляху до «тіла майбутнього» URL:
<http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/27348/06-Mukha.pdf?sequence=1>
17. Прокопюк М. Феномен тілесності в умовах сучасної культури. URL:
https://eprints.oa.edu.ua/1349/1/Prokopjuk_210512.pdf
18. Первенція суїцидальної поведінки підлітків: методичні рекомендації/ Анищенко Л., Молочко Т. URL: <https://znayshov.com/FR/9688/414.pdf>
19. Реклю Е. Татуювання. Людина і Земля. URL:
https://eruditor.io/files/science/earth_science/geography/geography/reklyu_elize_c_helovek_i_zemlya/
20. Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. – вип. 22. - Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2018. – 72 с.
21. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. – Київ: Центр учбової літератури, 2012. – 280 с.
22. Федченко М. С. Особливості класифікації кримінальних татуювань/ М. С. Федченко, Ю. О. Мазниченко // Науковий вісник Національної академії

внутрішніх справ, Київ, 2015. - № 2. - С. 107-116. - URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/10620/1/zbir-nayk-dosl-mol-vchen%20%281%29_p129-131.pdf

23. Anna J. Pajor. Satisfaction with life, self-esteem and evaluation of mental health in people with tattoos or piercings. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26276922/>

24. Breivik G., Sagoe D., Loland S. Personality and willingness towards performance enhancement and body modification: a cross-sectional survey of a nationally representative sample of norwegians. URL: https://www.researchgate.net/publication/366511445_Personality_and_willingness_towards_performance_enhancement_and_body_modification_A_cross-sectional_survey_of_a_nationally_representative_sample_of_Norwegians

25. Brittany M. Hill, S.M. Ogletta, K.M. McCrary. Body Modifications in College Students: considering gender, self-esteem, body appreciation and reasons for tattoos. URL: <https://gato-docs.its.txst.edu/jcr:107936e2-8bde-427c-be55-dabec347edaa/Body%20modifications%20in%20College%20Students.pdf>

26. Belkin A.I. Research of graffiti in psychology and intentionally of consciousness of authors of graffiti. URL: <https://sciup.org/issledovanie-graffiti-v-psihologii-i-intencionalnost-soznaniya-avtorov-graffiti-14238912-en>

27. Borokhov A. Tattoo as an additional tool for diagnosing of mental and behavioral disorders associated with psychoactive substance use. URL: https://www.researchgate.net/publication/247137477_Tattoo_as_an_additional_tool_for_diagnosing_of_mental_and_behavioral_disorders_associated_with_psychoactive_substance_use

28. Borokhov A. Tattoo design among drug abusers/ Israel Journal of Psychiatry. URL: https://www.researchgate.net/publication/260984305_Tattoo_design_among_drug_abusers_Israel_Journal_of_Psychiatry_4328-33_2006

29. Hirsch Matias. Körperdissoziation. URL: <https://docplayer.org/204275292-Mathias-hirsch-koerperdissoziation.html>

30. Janney K. The Psychology of Body Art and Academic Success// The Journal of McKendree University: URL: <https://www.mckendree.edu/academics/scholars /issue22/katherine-janney.pdf>

31. Kertzman S. Do young women with tattoos have lower self-esteem and body image than their peers without tattoos? A non-verbal repertory grid technique approach. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0206411>.

32. Levy-Bruhl Lucien. Primitive Mentality URL:<https://www.jstor.org/stable/2181138>

33. Neuhaus S. Why tattoos are so popular / The Saturday Evening Post. February 27. URL: <https://www.saturdayeveningpost.com/2018/02/why-tattoos-are-so-popular/>

34. Novgorodova E. Social-psychological factors of satisfaction by life in youngsters/ Immanuel Kant Baltic University. URL: https://www.researchgate.net/publication/321148434_Social-psychological_factors_of_satisfaction_by_life_in_youngsters_Regional_aspect_of_a_problem

35. Rush J. Spiritual tattoo. A cultural History of Tattooing, Piercing, Scarification, Branding and Implants. URL: https://books.google.cz/books?id=nQySAQAAQBAJ&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

36. Romans, S.E., Martin J. L., Morris E. M., Harrison K. Tattoos, childhood sexual abuse and adult psychiatric disorder in women // archives of women's mental health. – 1998. – 1/3 URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/Tattoos%2C-childhood-sexual-abuse-and-adult-disorder-Romans-Martin/e1c1f2ffd478122fa5ad1df4651cde6b36fb75e>

37. Rotaru A.M., Bulcaru C.. The influence of tattoos on self-esteem and the perception of Romanian society. URL: <https://www.uav.ro/jour/index.php/app/article/download/1285/1372>

38. Rtika Singh, Dr. Sangeeta Arya Tanwar. Relationship between self-esteem and ink body art. URL: <https://ijip.in/wp-content/uploads/2019/06/18.01.093.20190702-1.pdf>

39. Saleh N. The true cost of tattoo. Psychology Today/ July 24. URL: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/the-red-light-district/201607/the-true-cost-tattoo>.

40. Shoemaker T. A. The connection between Body Modifications and Personality// Murray`s State Digital Commons. URL: <https://digitalcommons.murraystate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1243&context=etd>

41. Kateřina Korbelová. Sociální prostředí a tělesné modifikace adolescentů. Příspěvek k sociální pedagogice. URL: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/148138/120394546.pdf?sequence=1>

42. Rychlík, Martin. Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla. 2005, URL: https://www.researchgate.net/publication/258997411_Tetovani_skarifikace_a_jine_zdobeni_tela

43. Pavlína Fišerová. Tetování a sebepojetí jedince. URL: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/50489/130049931.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

44. Simona Zahrádková. Tetování a další tělesné modifikace: jejich význam pro jedince a zjišťování tendence k rizikovému chování u těchto osob. URL: <https://theses.cz/id/9obmtx/00173008-564411658.pdf>

ДОДАТОК А.

Дослідження відмінностей між двома групами респондентів: з тілесними модифікаціями та без тілесних модифікацій за допомогою U-критерію Манна-Уїтні

Таблиця А.1.

Порівняння значень двох вибірок (з тілесними модифікаціями та без) за допомогою U-критерію Манна-Уїтні за методикою С.А. Будассі

Шкала	Рівень самооцінки	U _{кр}	
		$\rho \leq 0.01$	$\rho \leq 0.05$
Показник U _{емп}	268	192	227

Де U_{емп} - отриманий показник критерію Манна-Уїтні; U_{кр} – критичне значення; ρ – рівень статистичної значимості.

Таблиця А.2.

Порівняння значень двох вибірок (з тілесними модифікаціями та без) за допомогою U-критерію Манна-Уїтні за методикою С.Р. Пантилєєва та В.В. Століна

Шкали методики	Показник U _{емп}	U _{кр}	
		$\rho \leq 0,01$	$\rho \leq 0,05$
Внутрішня чесність	262,5	192	227
Самовпевненість	274	192	227
Самокерівництво	305,5	192	227
Віддзеркалене самооставлення	272,5	192	227
Самоцінність	268,5	192	227
Самоприйняття	302	192	227
Самоприв'язаність	255,5	192	227
Внутрішня конфліктність	272,5	192	227
Самозвинування	265,5	192	227

Де U_{емп} - отриманий показник критерію Манна-Уїтні; U_{кр} – критичне значення; ρ – рівень статистичної значимості.

Таблиця А.3.

Порівняння значень двох вибірок (з тілесними модифікаціями та без) за допомогою U-критерію Манна-Уїтні за методикою «Акцент 2-90»

Шкали методики	Показник $U_{\text{емп}}$	$U_{\text{кр}}$	
		$\rho \leq 0,01$	$\rho \leq 0,05$
Демонстративність	284,5	192	227
Застрявання	291,5	192	227
Педантичність	274	192	227
Збудливість	303	192	227
Гіпертимність	274,5	192	227
Дистимність	256	192	227
Тривожність	297	192	227
Екзальтованість	311,5	192	227
Емотивність	299,5	192	227
Циклотимність	301	192	227
Інтроверсія	312	192	227

Де $U_{\text{емп}}$ - отриманий показник критерію Манна-Уїтні; $U_{\text{кр}}$ – критичне значення; ρ – рівень статистичної значимості.